

UDK 347.622:347.61/.64:27-74

Primljeno: 20. 1. 2015.

Prihvaćeno: 25. 3. 2015.

Pregledni članak

BRAČNE SMETNJE U SVJETLU OBITELJSKOG I KANONSKOG PRAVA*

Ivan ŠIMOVIĆ

Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Trg maršala Tita 3, 10 000 Zagreb

ivan.simovic@pravo.hr

Sažetak

Republika Hrvatska sekularna je država u kojoj su sve vjerske zajednice jednake pred zakonom i odvojene od države, no između Katoličke crkve i države ipak postoji posebna povezanost koja se očituje i u današnjim vremenima. Ta povezanost dolazi do izražaja kod instituta braka te pretpostavaka potrebnih za njegovo sklapanje, odnosno bračnih smetnji koje sklapanje braka onemogućuju. Naime, Republika Hrvatska je sklapanjem Ugovora sa Svetom Stolicom ustupila Katoličkoj crkvi dio svojih ovlasti i odgovornosti za zakonito sklapanje braka. Radi se o sklapanju vjerskog braka s građanskim učincima, specifičnost kojeg je u tome što u jednoj ceremoniji nastaje kanonska ženidba i građanski brak. U radu smo nastojali prikazati u kakvom međusobnom odnosu stoje odredbe *Obiteljskog zakona*, kojima se uređuju pitanja bračnih smetnji i odredbe *Zakonika kanonskog prava*, kojima se uređuju zapreke za sklapanje vjerskog braka, koje su po svojem sadržaju slične spomenutim bračnim smetnjama obiteljskog prava. Pojedine su bračne smetnje suvremenoga obiteljskog prava, u nešto izmijenjenom obliku poznate u kanonskom pravu, pa i u rimskom pravu, kao jednom od najstarijih poznatih pravnih sustava. Poveznicu među trima navedenim pravnim sustavima vidimo u kršćanstvu koje je u jednom razdoblju bilo prevladavajuća religija u rimskoj državi. Proizlazi da postoji suodnos kanonskog prava i hrvatskoga obiteljskog prava, koji je vidljiv u segmentu koji uređuje sklapanje vjerskog braka s građanskim učincima.

Ključne riječi: brak, ženidba, vjerski brak s građanskim učincima, bračne smetnje, ženidbene zapreke, Ugovori između Svete Stolice i Republike Hrvatske o pravnim pitanjima.

* Rad je napisan u okviru projekta Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu »Novi hrvatski pravni sustav«.

Uvod

Obiteljsko pravo regulira dva jednako vrijedna oblika sklapanja braka – građanski brak i vjerski brak s građanskim učincima.¹ Za potonji je karakteristično to što je država provođenje čina sklapanja braka povjerila službenicima vjerskih zajednica s kojima o tome ima uređene pravne odnose (tako i Katoličkoj crkvi) te što u jednoj ceremoniji nastaje kanonska ženidba i građanski brak.² Pored mogućnosti sklapanja samo građanskoga braka i mogućnosti sklapanja vjerskog braka s građanskim učincima, kao treći oblik postoji mogućnost sklapanja samo vjerskog braka. Ženidba (*matrimonium*) jedan je od najvažnijih i najsloženijih instituta kanonskog prava koji pored toga pravnog okvira³ ima i sakramentalni značaj iz kojeg izvire shvaćanje o nerazrješivosti ženidbe.⁴

¹ Usp. Dubravka HRABAR, Poništaj braka – prijepori kanonskog i obiteljskopravnog pogleda, u: Josip ŠALKOVIĆ (ur.), *Ništaost ženidbe: procesne i supstantivne teme*, Zbornik radova II. znanstvenog simpozija crkvenih pravnikâ s međunarodnim sudjelovanjem, Zagreb, 2009., 37.

² Pored Zakona o potvrdjivanju Ugovora između Svete Stolice i Republike Hrvatske o pravnim pitanjima (*Narodne novine*, Međunarodni ugovori, br. 3/97), kojim je Republika Hrvatska odredila pravni okvir odnosa s Katoličkom crkvom, Vlada Republike Hrvatske je sklopila ugovore o pitanjima od zajedničkog interesa i s drugim vjerskim zajednicama poput: Srpske pravoslavne crkve u Hrvatskoj, Islamske zajednice u Hrvatskoj, Evangelističke crkve u Republici Hrvatskoj, Reformirane kršćanske (kalvinske) crkve u Hrvatskoj, Evangeoske (Pentekostne) crkve u Republici Hrvatskoj, Kršćanske adventističke crkve u Republici Hrvatskoj, Saveza baptističkih crkava u Republici Hrvatskoj, Makedonske pravoslavne crkve u Hrvatskoj, Bugarske pravoslavne crkve u Hrvatskoj, Hrvatske starokatoličke crkve – vidi: *Narodne novine*, br. 196/93; Koordinacije židovskih općina u Republici Hrvatskoj, Židovske vjerske zajednice Bet Israel u Hrvatskoj – vidi: *Narodne novine*, br. 4/12; Saveza crkava »Riječ života«, Crkve cjelovitog evanđelja, Protestantske reformirane kršćanske crkve u Republici Hrvatskoj – vidi: *Narodne novine*, br. 112/14. O pitanjima vezanima uz oblik sklapanja braka u Republici Hrvatskoj podrobnije vidi u: Nenad HLAČA, Forma sklapanja braka u Republici Hrvatskoj od »liberalizma« do »katolicizma« i natrag, u: *Bogoslovska smotra*, 76 (2006.) 4, 1066–1070.

³ Doktrina Katoličke crkve koristi se riječju *ženidba* za ono za što se u svjetovnoj sferi, kao i u suvremenim zakonodavstvima, koristi riječ *brak*. Suvremeno obiteljsko pravo umjesto riječi *ženidba* rabi riječ *brak* te na taj način izbjegava primisli koje institut ženidbe vežu isključivo uz muškarca, dok bi komplementarni institut za ženu bio *udaja*. U kanonskoj doktrini riječ *brak* (izvedena od glagola *birati*, odatle: izabranik/izabranica) sinonim je za *ženidbu* te se može rabiti u istome značenju ili u posebnome značenju (za već uspostavljen zajednički bračni život muškarca i žene). Riječ *ženidba* (od latinskih riječi *matris munium* što znači *služba majke*) naglašava posebnu brigu majke oko rađanja i odgoja djece. Usp. Nikola ŠKALABRIN, *Ženidba. Pravno-pastoralni priručnik*, Đakovo, 1995., 26–27; Velimir BLAŽEVIĆ, *Ženidbeno pravo Katoličke crkve. Pravno-pastoralni priručnik*, Zagreb, 2004., 11–16. Zbog preglednosti i razumljivosti rada, umjesto riječi *ženidba* kao izvornog pojma kanonskog prava, koristit ćemo se izrazom *vjerski brak*, jer će na taj način čitatelju biti lakše razlikovati vjerski brak od građanskog braka te vjerski brak od vjerskog braka s građanskim učincima.

⁴ Ženidba je u kršćanstvu jedan od sedam svetih sakramenata i prema shvaćanju Crkve odnosi se na znak veze između Boga i čovjeka. Ženidba kao sakrament predstavlja ana-

Uzroci važnosti leže u samoj biti institucije braka, u duboko ukorijenjenoj sklonosti životnom zajedništvu u dvoje te u značenju koje za pojedinca i za društvo ima brak kao temelj obitelji. U suvremenim državama obiteljskopravno uređenje braka svodi se na propisivanje pretpostavaka za sklapanje braka, na postupak sklapanja braka, na pravne učinke braka, na pravne osnove prestanka braka, kao i pravne posljedice prestanka braka.⁵ U radu ćemo se većinom zadržati na području obiteljskog prava te pokušati prikazati u čemu je važnost pretpostavaka za valjanost braka, tj. bračnih smetnji,⁶ kako s aspekta važećih odredaba *Obiteljskog zakona*⁷ tako i s aspekta odredaba *Zakonika kanonskog prava*,⁸ koji uređuje ženidbene zapreke, odnosno zapreke za sklapanje vjerskog braka koje su po svojem sadržaju slične spomenutim bračnim smetnjama obiteljskog prava. Sklapanje braka unatoč postojanju bračnih smetnji, odnosno ženidbenih zapreka proizvodi različite pravne učinke na područjima kanonskog i obiteljskog prava, ovisno o tome je li bila riječ o sklapanju građanskog ili vjerskog braka, odnosno vjerskog braka s građanskim učincima.

---

logiju, tj. ona je odsjaj veze između Krista i Crkve. O sakramentu ženidbe više vidi u: *Katekizam Katoličke Crkve*, Zagreb, 1994., br. 1601–1617; Nikola ŠKALABRIN, *Ženidba. Pravno-pastoralni priručnik*, 33–36; Velimir BLAŽEVIĆ, *Ženidbeno pravo Katoličke crkve. Pravno-pastoralni priručnik*, 17–18.

⁵ O razvoju hrvatskoga bračnog prava kroz povijest, odnosu crkvenog i civilnog bračnog prava te nadležnosti za uređenje pojedinih instituta bračnog prava više vidi u: Mira ALINČIĆ – Ana BAKARIĆ ABRAMOVIĆ – Dubravka HRABAR, *Obiteljsko pravo*, Zagreb, 2001., 32–39; Bertold EISNER, *Porodično pravo*, Zagreb, 1950., 15–19.

⁶ Pretpostavke za valjanost braka su okolnosti određene zakonom koje se u teoriji nazivaju bračnim smetnjama ili zaprekama, a propisuju se kako bi se spriječilo sklapanje brakova koji su društveno nepoželjni. Postojanje bračnih smetnji sankcionira se obiteljskopравnom sankcijom koja se sastoji u tome da brak nije valjan i da se na njega primjenjuju odredbe o poništaju braka. Usp. Mira ALINČIĆ – Dubravka HRABAR – Aleksandra KORAC GRAOVAC, *Obiteljsko pravo*, Zagreb, 2007., 36. Zbog preglednosti i jednostavnosti, u radu ćemo se koristiti izrazom *bračne smetnje*.

⁷ Dana 12. siječnja 2015. godine Ustavni sud Republike Hrvatske donio je rješenje posl. br. U-I-3101/2014 (*Narodne novine*, br. 5/15), kojim je određeno da se do donošenja konačne odluke Ustavnog suda Republike Hrvatske o suglasnosti s Ustavom Obiteljskog zakona (*Narodne novine*, br. 75/14) privremeno obustavlja izvršenje svih pojedinačnih akata i radnji koje se poduzimaju na osnovi Obiteljskog zakona (*Narodne novine*, br. 75/14) te da se do donošenja konačne odluke Ustavnog suda Republike Hrvatske o suglasnosti toga zakona s Ustavom primjenjuje Obiteljski zakon iz 2003. godine (*Narodne novine*, br. 116/03, 17/04, 136/04, 107/07, 57/11, 61/11 i 25/13). Zbog toga smo se u radu koristili trenutno važećim izvorom obiteljskog prava – Obiteljski zakon, u: *Narodne novine*, br. 116/03, 17/04, 136/04, 107/07, 57/11, 61/11, 25/13 (dalje: ObZ).

⁸ *Zakonik kanonskog prava*, za latinsku Crkvu, o kojem će dalje biti riječi, proglašen je 25. siječnja 1983. godine, a stupio je na snagu 27. studenoga 1983. godine. *Zakonik kanonskog prava* iz 1983. podijeljen je u sedam knjiga, a dio koji je posvećen ženidbi nalazi se u Knjizi IV. *Posvetiteljska služba Crkve*, Dio I. *Sakramenti*, Naslov VII. *Ženidba*, kann. 1055–1165. Usp. *Zakonik kanonskog prava s izvorima*, Zagreb, 1996., 520–565.

Sami mehanizmi kojima se omogućuje otklanjanje bračnih smetnji, odnosno ženidbenih zapreka, u mnogočemu se razlikuju te ćemo to i prikazati. Nadalje, u radu se razmatra institut poništaja braka u vezi s bračnim smetnjama koje ga uzrokuju te pravne posljedice koje bi mogle proizaći iz izravne primjene čl. 13/1. Ugovora između Svete Stolice i Republike Hrvatske o pravnim pitanjima⁹ (dalje: Ugovor). Proizlazi da postoji suodnos pravnih sustava kanonskog i obiteljskog prava između kojih postoje mnoge sličnosti i razlike, a što je u konačnici predstavljalo poticaj za pisanje ovoga rada.¹⁰

1. Bračne smetnje obiteljskog prava i ženidbene zapreke kanonskog prava

1.1. Maloljetnost

Prema obiteljskom pravu maloljetnost može biti uklonjiva, ali i neuklonjiva bračna smetnja.¹¹ U čl. 26/1. ObZ-a propisano je kako brak ne može sklopiti osoba koja nije navršila 18 godina života, ali se već u sljedećem stavku istog članka propisuju iznimke od navedenog pravila. Prema toj odredbi maloljetnim je osobama omogućeno sklapanje braka, ali samo uz ispunjenje ovih pretpostavaka: 1) da se radi o osobi koja je navršila 16 godina života; 2) da je maloljetna osoba tjelesno i mentalno zrela za brak; 3) da postoji opravdan razlog; 4) da je za prijevremeno sklapanje braka izvanparnični sud dao odobrenje. Navedeno nas upućuje na zaključak da je za osobe u dobi od 16 do

⁹ Usp. bilj. 2 ovoga rada. O navedenom izvoru prava više u: Nikola ETEROVIĆ, Ugovori između Svete Stolice i Republike Hrvatske, u: *Crkva u svijetu*, 32 (1997.) 2, 181–186; Vesna TOMLJENOVIĆ, The Canonic Marriage – Revision of Croatian Family Law and its Conflict of Laws Implications, u: Andrew BAINHAM (ur.), *The International Survey of Family Law 2003 Edition*, Bristol, 2003., 109–120; Nenad HLAĈA, Rastava braka, u: *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 55 (2005.) 3–4, 794–796.

¹⁰ S obzirom na to da su pojedine bračne smetnje suvremenoga obiteljskog prava poput maloljetnosti, nesposobnosti za rasuđivanje, srodstva po krvi i odnosa posvojenja te trajanja prethodnog braka ženika i nevjeste, u nešto izmijenjenom obliku poznate kako u kanonskom tako i u rimskom pravu, tijekom rada nastojat ćemo se ukratko osvrnuti i na najvažnije činjenice koje predstavljaju potvrdu utjecaja ne samo kanonskog nego i rimskog prava na hrvatski obiteljskopравни poredak. O utjecaju rimskih pravnih pravila na hrvatski pravni sustav u sferi obiteljskog prava te o njihovoj aktualnosti u pravnoj znanosti, ali i pravnoj praksi vidi u: Marko PETRAK, Rimski pravna pravila kao izvor suvremenog hrvatskog obiteljskog prava, u: *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 55 (2005.) 3–4, 599–601, 610.

¹¹ Teorijska osnova podjele bračnih smetnji, odnosno jedna od razlika u odnosu na druge bračne sporove jest u dihotomiji bračnih smetnji na uklonjive i neuklonjive, ovisno o tome smije li izvanparnični sud dopustiti pod određenim okolnostima sklapanje braka osobi koja ima bračnu smetnju. Usp. Dubravka HRABAR, Poništaj braka – prijepori kanonskog i obiteljskopravnog pogleda, 43.

18 godina maloljetnost samo privremena i uklonjiva bračna smetnja. S druge strane, iz iste odredbe zakona (čl. 26/2. ObZ) može se izvesti zaključak da osobama koje nisu navršile 16 godina života sud ni u kojem slučaju ne bi mogao dopustiti sklapanje braka, tj. da za njih maloljetnost predstavlja neuklonjivu bračnu smetnju.¹²

Zakonik kanonskog prava omogućuje sklapanje valjanog vjerskog braka u dobi od 16 godina za muškarca, a 14 godina za ženu (kan. 1083, § 1).¹³ Navedena zapreka dobi odnosi se samo na katolike, pa katolici mlađi od navedene dobi ne mogu sklopiti valjani vjerski brak. Međutim, u istom kanonu, § 2 zakonodavac određuje da Biskupska konferencija može odrediti višu dob za dopušteno sklapanje vjerskog braka, iz čega proizlazi da se tražnje više dobi odnosi samo na dopuštenost, a ne na valjanost vjerskog braka. S tim u vezi, bivša Biskupska konferencija Jugoslavije donijela je 1984. godine odredbu prema kojoj je za dopušteno sklapanje vjerskog braka potrebno imati navršenih 18 godina života. Ispod te dobi, za sklapanje vjerskog braka, potrebna je dozvola mjesnog ordinarija.¹⁴ Tom odredbom Biskupske konferencije Jugoslavije, koju je preuzela Hrvatska biskupska konferencija, kanonsko pravo

¹² Dobna granica koju je civilno pravo utvrdilo za valjano sklapanje braka određuje se prema nekoliko kriterija. U obzir se uzima dob u kojoj u pravilu nastupa spolna zrelost, zatim je potrebna psihička sposobnost za promišljeno odlučivanje i izražavanje pravno relevantne volje za brak te naposljetku socijalna zrelost za preuzimanje dužnosti i prava koji proizlaze iz bračnih i obiteljskih odnosa. U Republici Hrvatskoj opća zrelost priznaje se svima koji su navršili 18 godina života, pa u toj dobi nastupa punoljetnost, svi učinci potpune poslovne sposobnosti, bračna zrelost, a stječe se i biračko pravo. Usp. Mira ALINČIĆ – Dubravka HRABAR – Aleksandra KORAC GRAOVAC, *Obiteljsko pravo*, 38, 39; Dubravka HRABAR, Marginalije uz proturječnosti i pravne praznine pojedinih obiteljskopравnih instituta, u: *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 55 (2005.) 3–4, 641.

¹³ Za razliku od suvremenog obiteljskog, ali i kanonskog prava, u najstarijoj fazi razvoja rimskoga bračnog prava sposobnost za sklapanje braka nije ovisila o objektivnoj okolnosti kao što je dob osoba koje žele sklopiti brak, već o subjektivnoj procjeni *patris familias*, koji je u svakom konkretnom slučaju trebao odlučiti jesu li njegovi sinovi ili kćeri sposobni za brak. Tek kasnije pravni poredak uređuje da valjani brak može sklopiti muškarac koji ima navršenih 14 godina i žena koja ima navršenih 12 godina života. Usp. Ante ROMAC, *Rimsko pravo*, Zagreb, 1994., 107; Nikola ŠKALABRIN, *Ženidba. Pravno-pastoralni priručnik*, 134.

¹⁴ »Za dopušteno sklapanje ženidbe potrebno je da su zaručnici navršili 18 godina života. Ispod te dobi potrebna je dozvola mjesnog ordinarija«, *Službene vijesti Biskupske konferencije Jugoslavije*, 2 (1984.), 5. Usp. Nikola ŠKALABRIN, *Ženidba. Pravno-pastoralni priručnik*, 128, 135; Velimir BLAŽEVIĆ, *Ženidbeno pravo Katoličke crkve. Pravno-pastoralni priručnik*, 100–101; Viktor NUIĆ, *Opće pravo Katoličke crkve. Priručnik uz novi Zakonik kanonskog prava*, Zagreb, 1985., 351–352; Vesna ČULINOVIĆ-WEYGAND, *Razvoj oblika sklapanja braka i suvremeni građanskopravni učinci vjerskog braka*, Zagreb, 2004., 100, 127.

uvelike se približilo odredbama ObZ-a po pitanju dobi dopuštene za valjano sklapanje braka.¹⁵

Kad govorimo o zaprekama za sklapanje vjerskog braka, a zapreka dobi određena kan. 1083 to svakako jest, treba voditi računa o tome da mjesni ordinarij može dati oprost od svih zapreka crkvenog prava, osim od onih za koje oprost može dati samo Apostolska stolica (kan. 1078, § 1). Davanjem oprosta od zapreka crkvenog prava, pojedina se zapreka uklanja te u takvim slučajevima osobe mogu valjano sklopiti vjerski brak. Od zapreka crkvenog prava može se dobiti oprost od mjerodavne crkvene vlasti jer je te zapreke ustanovila Crkva i one ostaju pod njezinom vlašću (kan. 1078, §§ 1–2).¹⁶ Takva zapreka od koje se može dobiti oprost, svakako je i zapreka dobi. Međutim, postoje zapreke božanskog prava od kojih se ne može dobiti oprost, jer Crkva nad time nema nikakvih ovlasti (npr. potpuna spolna nemoć, prijašnji ženidbeni vez i krvno srodstvo u pravoj liniji).¹⁷ Iz navedenih odredaba kanonskog prava možemo uočiti određenu analogiju s odredbama ObZ-a. Naime, samim time što je od nekih zapreka za sklapanje vjerskog braka moguće dobiti oprost dok od drugih zapreka to nije moguće, mogli bismo zaključiti kako se zapreke kanonskog prava zapravo dijele na uklonjive i neuklonjive baš kao što je to slučaj s bračnim smetnjama obiteljskog prava.¹⁸

¹⁵ Nasljednica spomenute Biskupske konferencije Jugoslavije (dalje: BKJ), Hrvatska biskupska konferencija, preuzela je odredbu BKJ. Usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, Dopunske odredbe Hrvatske biskupske konferencije uz Zakonik kanonskog prava, u: *Službene vijesti Hrvatske biskupske konferencije*, 1 (1994.) 2, 9. Pritom treba istaknuti da prema kan. 1072. »pastiri duša« trebaju odvracati mlade od sklapanja vjerskog braka prije dobi u kojoj se prema ustaljenim običajima običava sklapati vjerski brak. U Republici Hrvatskoj običaj je da vjerski brak sklapaju punoljetne osobe, što je u skladu sa svjetovnim pravom. Usp. Nikola ŠKALABRIN, *Ženidba. Pravno-pastoralni priručnik*, 135; Velimir BLAŽEVIĆ, *Ženidbeno pravo Katoličke crkve. Pravno-pastoralni priručnik*, 73; Viktor NUIĆ, *Opće pravo Katoličke crkve. Priručnik uz novi Zakonik kanonskog prava*, 352.

¹⁶ Zapreke crkvenog prava su sljedeće: pomanjkanje dobi u određenim granicama, različitost vjere, sveti red, javni doživotni zavjet čistoće u redovničkoj ustanovi, otmica ili zadržavanje ženske osobe, zločin brakoubojstva, krvno srodstvo u pobočnoj liniji, tazbina, javna ćudorednost i zakonsko srodstvo. O tome više vidi u: Nikola ŠKALABRIN, *Ženidba. Pravno-pastoralni priručnik*, 116–117, 133; Velimir BLAŽEVIĆ, *Ženidbeno pravo Katoličke crkve. Pravno-pastoralni priručnik*, 77, 84–85, 97, 353–354; Emil SVAŽIĆ, *Elementi ništavnosti ženidbe: uloga župnika i pastoralnih suradnika*, u: *Riječki teološki časopis*, 16 (2008.) 1, 224.

¹⁷ O tome više vidi u: Nikola ŠKALABRIN, *Ženidba. Pravno-pastoralni priručnik*, 116, 119, 122–131, 133; Vesna ČULINOVIĆ-WEYGAND, *Razvoj oblika sklapanja braka i suvremeni građanskopravni učinci vjerskog braka*, 99, 100.

¹⁸ Za razliku od toga, rimsko pravo nije razlikovalo uklonjive i neuklonjive bračne smetnje. U rimskom pravu bračne smetnje bile su podijeljene na apsolutne i relativne, ovisno o tome onemogućuju li sklapanje braka s bilo kojom osobom ili to onemogućuju samo s određenom osobom. Usp. Ante ROMAC, *Rimsko pravo*, 107; Marijan HORVAT, *Rimsko*

Budući da je Hrvatska biskupska konferencija (dalje: HBK) donijela dopunske odredbe uz *Zakonik kanonskog prava* (kan. 1083, §§ 1–2), prema kojima je za dopušteno sklapanje vjerskog braka potrebno imati 18 godina života, problem bi mogao nastati samo ako osobe ne bi poštovale navedenu odredbu HBK o dopuštenoj dobi i sklopile vjerski brak – nevjesta s navršениh 14, a ženik s navršениh 16 godina. Daljnji problem bi nastao kad bi osobe tih godina željele sklopiti vjerski brak s građanskim učincima. Naime, za osobe mlađe od 16 godina maloljetnost predstavlja neuklonjivu bračnu smetnju (*arg. a contrario* čl. 26/2. ObZ). Životna realnost upućuje na to da bi sklapanje takvog braka »zapelo« već u samom postupku prijave namjere sklapanja braka. Matičar bi već tada, temeljem izvatka iz Matice rođenih i neposrednog opažanja, trebao uočiti da je nevjesta ženska osoba koja je mlađa od 16 godina (čl. 9. ObZ) te postupiti sukladno čl. 11. ObZ-a. Nakon što bi matičar usmeno priopćio nevjesti i ženiku da nije dopušteno sklopiti brak i o tome sastavio bilješku u prijavi namjere sklapanja braka, oni bi imali mogućnost u roku od osam dana nadležnom uredu za poslove opće uprave podnijeti zahtjev za utvrđivanje ispunjavaju li pretpostavke za sklapanje braka. Naravno da takav postupak nevjeste i ženika ne bi bio svrsishodan s obzirom na činjenicu da na strani nevjeste postoji neuklonjiva bračna smetnja maloljetnosti, a na strani ženika bračna smetnja maloljetnosti, koja je doduše uklonjiva, ali samo odlukom izvanparničnog suda.

Ipak, navedene bi osobe mogle sklopiti vjerski brak uz dopuštenje mjesnog ordinarija,¹⁹ ali isti ne bi proizvodio građanske učinke, što ne znači da u budućnosti to ne bi bilo moguće. U trenutku kad bi žena navršila 16 godina života, navedene bi osobe trebale pokrenuti postupak prijave namjere sklapanja građanskog braka, s obzirom da su vjerski već sklopile. Matičar bi ih upoznao s činjenicom da je za sklapanje valjanog građanskog braka potrebna sudska odluka te bi ih uputio da je pribave (čl. 10/2. ObZ). Tad bi žena trebala podnijeti prijedlog za donošenje odluke o dopuštenju sklapanja braka (čl. 26/3. ObZ), odnosno i muškarac i žena ako su oboje maloljetni, ali imaju navršениh 16 godina života (čl. 26/2. ObZ). Pošto navedene maloljetne osobe nemaju poslovnu sposobnost,²⁰ pa njihova očitovanja volje ne proizvode

---

pravo, Zagreb, 2002., 133. Bez obzira na izložene sličnosti i razlike, polazište rada je u tome što je današnje značenje bračnih smetnji u odnosu na njihovo značenje u kanonskom i rimskom pravu ostalo gotovo nepromijenjeno, a to je onemogućiti sklapanje brakova koji ne odgovaraju interesima društva.

¹⁹ Usp. bilj. 14 ovoga rada.

²⁰ Sklapanje vjerskog braka ne bi se moglo podvesti pod iznimku propisanu čl. 120. ObZ-a, koji propisuje da se poslovna sposobnost stječe sklapanjem braka prije punoljetnosti. Pritom se misli na sklapanje građanskog braka jer je za takvo stjecanje poslovne sposob-

pravne učinke, ObZ je predvidio takvu situaciju i propisao da sud može u statusnim stvarima dopustiti da radi ostvarenja svojih prava i interesa pojedine radnje u postupku poduzima i stranka koja nema poslovne sposobnosti, ali pod uvjetom da je u stanju shvatiti značenje i pravne posljedice tih radnji (čl. 269/1. ObZ). Ako izvanparnični sud utvrdi da su navedene osobe tjelesno i mentalno zrele za brak te da za zaključenje braka postoji opravdan razlog, isti će dopustiti sklapanje građanskog braka navedenim osobama (čl. 26/2. ObZ). Pod uvjetom da je navedeni postupak uspješno proveden, muškarac i žena u svojstvu nevjeste i ženika, mogu pristupiti sklapanju građanskog braka pred matičarom kao državnim službenikom koji je za to nadležan sukladno čl. 8. ObZ-a. Tek u trenutku sklapanja braka u građanskom obliku, mogli bismo govoriti o tome da prethodno sklopljeni vjerski brak ima učinke građanskog braka.²¹ Naravno, kad izvanparnični sud ne bi dao dopuštenje za sklapanje građanskog braka, tad vjerski brak ne bi proizvodio učinke građanskog braka. Bio bi to samo vjerski brak.²² Opravdanje za takvo stajalište nalazimo i u čl. 13/1. Ugovora, jer bismo bračnu smetnju maloljetnosti mogli podvesti pod civilne zapreke zbog kojih vjerski brak ne bi imao i učinke građanskog braka čak i u slučaju da su nevjesta i ženik s navršениh 16 godina života, uz previd matičara, uspjeli sklopiti vjerski brak s građanskim učincima sukladno

---

nosti potrebna prethodna provedba izvanparničnog postupka za dopuštenje sklapanja braka. Usp. Mira ALINČIĆ – Dubravka HRABAR – Aleksandra KORAČ GRAOVAC, *Obiteljsko pravo*, 413. O poslovnoj i parničnoj sposobnosti maloljetnih osoba više vidi u: Siniša TRIVA – Mihajlo DIKA, *Građansko parnično procesno pravo*, Zagreb, 2004., 309–310; Ivan ŠIMOVIĆ, Utjecaj dobi na poslovnu i parničnu sposobnost, u: *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 61 (2011.) 5, 1625–1642; Alan UZELAC – Branka REŠETAR, *Procesni položaj djeteta i zastupanje djeteta u sudskom postupku*, u: Branka REŠETAR (ur.), *Dijete i pravo*, Osijek, 2009., 167–169.

²¹ »Građanima čijem se vjerskom braku iz bilo kojeg razloga ne priznaju učinci građanskog braka preostaje da radi naknadnog stjecanja tih učinaka međusobno sklope brak u građanskom obliku sukladno odredbama čl. 7 i 9 do 19 ObZ«, Mira ALINČIĆ – Dubravka HRABAR – Aleksandra KORAČ GRAOVAC, *Obiteljsko pravo*, 61. U prilog takvu stajalištu ide i odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske u predmetu posl. br. U-I-231/1990 od 16. veljače 1994. (*Narodne novine*, br. 25/94), u čijem obrazloženju Ustavni sud navodi da pravne učinke proizvodi samo brak koji je sklopljen u skladu s važećim mjerodavnim zakonskim propisom koji uređuje institut braka, a da vjenčanje po vjerskom obredu nema taj značaj i predstavlja vršenje vjerskog čina.

²² U konkretnom slučaju, za osobe koje su sklopile samo vjerski brak ne bi nastali ni pravni učinci iz sfere nasljednog prava. Naime, bračni drug koji je sklopio samo vjerski brak s ostavitelem ne ulazi u prvi ni drugi nasljedni red sukladno čl. 9. i 11. Zakona o nasljeđivanju (*Narodne novine*, br. 48/03, 163/03, 35/05, 127/13 – dalje: ZN). Mogućnost ostvarenja nasljednopravnih učinaka postojala bi jedino u slučaju da osoba s kojom je ostavitelj sklopio vjerski brak, uspije dokazati da su ispunjene pretpostavke iz čl. 8/2. ZN-a, tj. da ga naslijedi u svojstvu izvanbračnog druga. Usp. presudu Vrhovnog suda Republike Hrvatske, posl. br. Rev 299/2003–2.

čl. 23. ObZ-a.²³ Naime, kad uzmemo u obzir sadržaj odredbe čl. 13/1. Ugovora te činjenicu da isti predstavlja međunarodni ugovor, koji prema čl. 134. Ustava Republike Hrvatske²⁴ ima nadzakonsku snagu i neposredno se primjenjuje kao unutrašnje pravo Republike Hrvatske,²⁵ postavlja se pitanje je li vjerski brak uistinu proizveo građanske učinke, bez obzira na to što je u konkretnom slučaju sklopljen sukladno odredbi čl. 23. ObZ-a. Ugovor u čl. 13/1. propisuje da će vjerski brak imati građanske učinke od trenutka sklapanja braka samo ako ugovorne stranke (nevjesta i ženik) nemaju civilne zapreke, što kod predmetnog braka nije bio slučaj. *Argumento a contrario*, moglo bi se postaviti pitanje ima li mjesta razmišljanju prema kojem vjerski brak, bez obzira na to što je uz previd matičara sklopljen kao vjerski brak s građanskim učincima sukladno čl. 23. ObZ-a, ipak ne može proizvoditi građanske učinke od trenutka sklapanja zbog toga što je jedna ili su obje ugovorne strane imale civilnu zapreku maloljetnosti.²⁶

1.2. Lišenje poslovne sposobnosti

Obiteljskim je zakonom propisano da brak ne može sklopiti osoba koja je lišena poslovne sposobnosti (čl. 27/1.). Saznanje da se radi o osobi koja ne može sklopiti valjani brak jer je lišena poslovne sposobnosti, matičar bi morao dobiti uvidom u isprave koje se prilažu samoj namjeri sklapanja braka, tj. uvidom u izvadak iz Matice rođenih (čl. 9/2. u vezi s čl. 273. ObZ). Ipak, činjenica lišenja poslovne sposobnosti prema obiteljskom pravu predstavlja uklonjivu bračnu smetnju.²⁷

²³ Pod postojanjem civilnih zapreka shvaćamo postojanje bračnih smetnji koje su obiteljskim zakonodavstvom određene kao pretpostavke za valjanost braka (čl. 26.–30.). Usp. Mira ALINČIĆ, Građanski brak sklopljen prema državnim propisima i vjerskom obredu, u: *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 47 (1997.) 6, 664; Alan UZELAC, Od liberalizma do katolicizma: neki aspekti pravnih odnosa između Crkve i države u Republici Hrvatskoj – novo pravno uređenje braka, u: *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 49 (1999.) 3–4, 359, 360; Vesna ČULINOVIĆ-WEYGAND, *Razvoj oblika sklapanja braka i suvremeni građanskopravni učinci vjerskog braka*, 127.

²⁴ Ustav Republike Hrvatske, u: *Narodne novine*, br. 56/90, 135/97, 113/00, 28/01, 76/10, 5/14.

²⁵ Usp. Alan UZELAC, Od liberalizma do katolicizma: neki aspekti pravnih odnosa između Crkve i države u Republici Hrvatskoj – novo pravno uređenje braka, 359, 368, 373.

²⁶ Navedenu je civilnu zapreku, doduše, moguće otkloniti odlukom suda u postupku poništaja braka (konvalidacija braka sudskom presudom; čl. 37/2. ObZ), pa od tog trenutka više ne bi postojale civilne zapreke koje bi priječile nastanak građanskih učinaka tako sklopljenog braka.

²⁷ Usp. Mira ALINČIĆ – Dubravka HRABAR – Aleksandra KORAC GRAOVAC, *Obiteljsko pravo*, 37, 43, 52, 53; Mira ALINČIĆ – Ana BAKARIĆ ABRAMOVIĆ – Vladimir BELAJEC, *Obiteljski zakon. Tekst zakona s napomenama, uputama i sudskom praksom*, Zagreb, 2013., 30; Aleksandra KORAC, Prosudbe Europskog suda za prava čovjeka o opravdanosti ograničenja prava na sklapanje braka, u: *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 47 (1997.) 4, 360.

Tako sud može dopustiti osobi koja je potpuno lišena poslovne sposobnosti sklapanje braka ako procijeni da je to u njezinom interesu, čime se ispunjavaju zahtjevi međunarodnih ugovora kojima se štite osobe s određenim manjkavostima.²⁸ Za razliku od potpunog lišenja poslovne sposobnosti, osoba koja je djelomice lišena poslovne sposobnosti može sklapati brak bez dopuštenja suda, osim ako je lišena poslovne sposobnosti u segmentu davanja osobnih izjava.²⁹ U tom slučaju, ona bi također bila onemogućena u sklapanju braka.³⁰

Za razliku od ObZ-a, *Zakonik kanonskog prava* ne poznaje institut lišenja poslovne sposobnosti budući da je to institut civilnog prava. Shodno tome, lišenje poslovne sposobnosti u *Zakoniku* nije ni navedeno kao zapreka za sklapanje vjerskog braka (kann. 1083–1094). Međutim, to ne mijenja činjenicu da poslovna nesposobnost predstavlja bračnu smetnju za sve one koji žele sklopiti vjerski brak s građanskim učincima, sukladno odredbama ObZ-a i Ugovora.³¹

²⁸ Tako npr. *Deklaracija UN o pravima mentalno retardiranih osoba* 2865/XXVI (1971.) i njoj pripadajući *Annex* iz 1991. godine, zatim *Mental Health Care Law – Ten Basic Principles* (1996.) itd. Od novijih dokumenata valja istaknuti Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom (2006.) i pripadajući Fakultativni protokol. O tome više vidi u: Dubravka HRABAR, Poništaj braka – prijepori kanonskog i obiteljskopravnog pogleda, 43; Aleksandra KORAC GRAOVAC – Anica ČULO, Konvencija o pravima osoba s invaliditetom – novi pristup shvaćanju prava osoba s duševnim smetnjama, u: *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 61 (2011.) 1, 79, 92, 93; Mira ALINČIĆ, Pravo osoba lišenih poslovne sposobnosti na sklapanje braka i osnivanje obitelji, u: *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 45 (1995.) 4–5, 531–550.

²⁹ O pravnim posljedicama potpunog i djelomičnog lišenja poslovne sposobnosti više vidi u: Aleksandra KORAC GRAOVAC – Ivana MILAS KLARIĆ, Postupak za lišenje poslovne sposobnosti – zakonodavna rješenja i kako prema boljoj primjeni, u: Slađana ŠTRKALJ-IVEZIĆ (ur.), *Lišenje poslovne sposobnosti*, Zagreb, 2012., 27–28.

³⁰ Valja istaknuti da se navedeno pravno uređenje bračne smetnje lišenja poslovne sposobnosti po ObZ-u iz 2003. razlikuje od pravnog uređenja iste bračne smetnje po Obiteljskom zakonu iz 2014. (*Narodne novine*, br. 75/14), primjena čijih odredaba je, u trenutku pisanja ovog rada, privremeno obustavljena (vidi: bilj. 7 ovoga rada). Prema Obiteljskom zakonu iz 2014. godine, punoljetna osoba ne može biti potpuno lišena poslovne sposobnosti (čl. 234.), pa samim time navedena okolnost ne bi mogla predstavljati bračnu smetnju. Nadalje, punoljetna osoba koja je lišena poslovne sposobnosti u dijelu koji se odnosi na davanje izjava o osobnim stanjima, može sklopiti brak, ali joj je za to potrebno odobrenje njezina skrbnika (čl. 26.). Tek ukoliko skrbnik odbije dati odobrenje za sklapanje braka, navedena osoba može podnijeti prijedlog sudu u izvanparničnom postupku u kojem će tražiti donošenje rješenja o dopuštenju sklapanja braka (čl. 26. u vezi s čl. 450.). Identična rješenja sadrži i Konačni prijedlog Obiteljskog zakona iz 2015. godine, koji za vrijeme pisanja ovog rada ne predstavlja izvor obiteljskog prava. Konačni prijedlog Obiteljskog zakona iz 2015. godine dostupan je u: http://www.mspm.hr/djelokrug_aktivnosti/javna_rasprava/javna_rasprava_o_nacrtu_prijedloga_obiteljskog_zakona_s_konacnim_prijedlogom_zakona_i_savjetovanje_o_nacrtu_prijedloga_iskaza_o_procjeni_ucinaka_propisa_za_nacrt_prijedloga_obiteljskog_zakona (15. II. 2015.).

³¹ Treba spomenuti da bi osobe koje su trajno nesposobne za rasuđivanje, ujedno trebale biti lišene poslovne sposobnosti te one ne bi trebale biti u mogućnosti sklopiti ni vjerski brak zbog nesposobnosti valjanog davanja privole (o tome više vidi u sljedećem poglavlju rada).

Ako navedeno povežemo s odredbom čl. 13/1. Ugovora, onda dolazimo da zaključka da bračna smetnja lišenja poslovne sposobnosti predstavlja civilnu zapreku zbog koje eventualno sklopljeni vjerski brak neće imati građanske učinke prema odredbama zakonodavstva Republike Hrvatske.

Ipak, postoji način uklanjanja navedene bračne smetnje. Obiteljskim zakonom propisano je da sud u izvanparničnom postupku može dopustiti sklapanje braka osobi lišenoj poslovne sposobnosti, ako utvrdi da je sposobna shvatiti značenje braka i obveza koje iz njega proizlaze te da je brak očito u njezinu interesu (čl. 27/2. ObZ). U tome slučaju, navedena se bračna smetnja uklanja u prethodnom dijelu postupka sklapanja braka, tj. prije samog čina sklapanja braka. Dakle, nakon što je matičar u postupku prijave namjere sklapanja braka, nevjestu i ženika (osobe koje žele sklopiti vjerski brak s građanskim učincima) uputio da pribave sudsku odluku o dopuštenju sklapanja braka, osoba na čijoj strani postoji bračna smetnja treba samostalno podnijeti prijedlog za donošenje navedene sudske odluke (čl. 27/3. ObZ). S obzirom da se radi o osobi lišenoj poslovne sposobnosti, ona spomenuti prijedlog može samostalno podnijeti jer je za to ObZ iznimno ovlašćuje (čl. 27/3. u vezi s čl. 269/1.).³² Ako sud donese odluku o dopuštenju sklapanja braka, nevjesta i ženik mogu sklopiti vjerski brak s građanskim učincima.

Situacija bi bila ponešto drukčija i kompleksnija kad bi nevjesta i ženik uspjeli sklopiti vjerski brak s građanskim učincima unatoč tome što je jedan od njih u trenutku sklapanja braka bio lišen poslovne sposobnosti, a za sklapanje braka nije bio pribavio dopuštenje suda. Takav je razvoj događaja malo vjerojatno, ali ipak moguć pod uvjetom da je matičar nupturijentima izdao potvrdu o ispunjavanju pretpostavaka za sklapanje braka, previdjevši činjenicu da je jedna od njih lišena poslovne sposobnosti.³³ Prema odredbama ObZ-a, tako sklopljeni vjerski brak proizvodio bi građanske učinke zbog toga što je sklopljen sukladno odredbi čl. 23. ObZ-a.³⁴ Međutim, ako uzmemo u obzir činjenicu da Ugovor ima nadzakonsku snagu (čl. 134. Ustava RH), može se postaviti pitanje postavliti pitanje postoji li mogućnost izravne primjene odredbe

³² O tome više vidi u: Ivan ŠIMOVIĆ, Utjecaj dobi na poslovnu i parničnu sposobnost, 1636–1639.

³³ Ponavljamo, bračna smetnja lišenja poslovne sposobnosti matičaru je lako vidljiva jednostavnim uvidom u isprave koje mu se prilažu prilikom namjere sklapanja braka (izvadak iz Matice rođenih). Naravno, uvijek postoji mogućnost krivotvorenja navedenih isprava s ciljem sklapanja braka čije sklapanje inače ne bi bilo dopušteno.

³⁴ Kad će vjerski brak proizvoditi učinke građanskog braka vidi u: Mira ALINČIĆ – Dubrayka HRABAR – Aleksandra KORAĆ GRAOVAC, *Obiteljsko pravo*, 58, 59; Mira ALINČIĆ – Ana BAKARIĆ ABRAMOVIĆ – Vladimir BELAJEĆ, *Obiteljski zakon. Tekst zakona s napomenama, uputama i sudskom praksom*, 26.

čl. 13/1. Ugovora? Kad bismo zauzeli stajalište da se odredba čl. 13/1. Ugovora može primjenjivati izravno, došli bismo do zaključka da vjerski brak, bez obzira na to što je uz previd matičara sklopljen kao vjerski brak s građanskim učincima sukladno čl. 23. ObZ-a, ipak ne može proizvoditi građanske učinke od trenutka sklapanja zbog toga što je jedna od ugovornih strana imala civilnu zapreku poslovne nesposobnosti. Ipak, u pravnoj teoriji zauzeto je suprotno stajalište prema kojem se odredba čl. 13/1. Ugovora ne može primjenjivati izravno.³⁵ To znači da bi tako sklopljeni vjerski brak proizvodio građanske učinke zbog toga što je, doduše uz previd matičara, bio sklopljen sukladno odredbi čl. 23. ObZ-a. Međutim, u konkretnom slučaju, postojala bi mogućnost pokretanja postupka poništaja braka (čl. 36. ObZ), pa bi tako sklopljeni vjerski brak proizvodio građanske učinke od trenutka sklapanja sve do pravomoćnosti presude o poništaju braka (čl. 30. u vezi s čl. 27. ObZ).³⁶

1.3. Nesposobnost za rasuđivanje

Bračna smetnja nesposobnosti za rasuđivanje u obiteljskom pravu svrstava se u skupinu neuklonjivih bračnih smetnji. Pod nesposobnošću za rasuđivanje podrazumijeva se da je narušen uobičajeni tijek rasuđivanja, odnosno zaključivanja zbog kojeg osoba nije u stanju shvatiti značenje svojih riječi i događaja koji se odvijaju u njezinoj okolini. Dakle, riječ je o stanju koje sprječava nevestu ili ženika da valjano rasuđuje o činu sklapanja braka i svojoj volji da u brak uđe bez mana volje, odnosno slobodno, odgovorno i osobno. Na valjanost braka može utjecati samo nesposobnost za rasuđivanje koja postoji u vrijeme sklapanja braka.³⁷

Kod osoba koje nisu lišene poslovne sposobnosti, ali u trenutku prijave namjere za sklapanje braka ili na dan određen za sklapanje braka, iz nekog razloga nisu sposobne za rasuđivanje (npr. zbog čulne obmane izazvane opijatima različite vrste, zbog afektivnog stanja uzrokovanog tragičnim događajem koji se zbio neposredno prije samog čina sklapanja braka),

³⁵ Usp. Mira ALINČIĆ, Građanski brak sklopljen prema državnim propisima i vjerskom obredu, 648, 672; Alan UZELAC, Od liberalizma do katolicizma: neki aspekti pravnih odnosa između Crkve i države u Republici Hrvatskoj – novo pravno uređenje braka, 359.

³⁶ Postupak poništaja braka ne mora uvijek završiti usvajanjem tužbe za poništaj braka. U slučaju ispunjenja zakonom propisanih pretpostavaka iz čl. 38/1. ObZ-a, sud može odbiti tužbu za poništaj braka te na taj način postići konvalidaciju braka sudskom presudom.

³⁷ Usp. Mira ALINČIĆ – Dubravka HRABAR – Aleksandra KORAC GRAOVAC, *Obiteljsko pravo*, 37, 43; Dubravka HRABAR, Poništaj braka – prijepori kanonskog i obiteljskopravnog pogleda, 44; Aleksandra KORAC, Prosudbe Europskog suda za prava čovjeka o opravdanosti ograničenja prava na sklapanje braka, 360.

postoji neuklonjiva bračna smetnja (čl. 27/1. ObZ). Treba napomenuti da je nesposobnost za rasuđivanje činjenično stanje koje se, za razliku od lišenja poslovne sposobnosti, ne evidentira u Maticu rođenih ni u bilo kojem drugom službenom dokumentu, zbog čega utvrđivanje da takva bračna smetnja postoji nije uvijek jednostavno.³⁸ Zbog toga, kad bi matičar prilikom prijave namjere sklapanja braka/izdavanja potvrde o ispunjavanju pretpostavaka za sklapanje braka (čl. 9.–10.; čl. 20. ObZ), odnosno matičar ili službenik vjerske zajednice tijekom samog postupka sklapanja braka prepoznao takvo činjenično stanje nesposobnosti za rasuđivanje, nevjesta i ženik ne bi smjeli sklopiti vjerski brak s građanskim učincima.³⁹ Ukoliko matičar ili službenik vjerske zajednice ne bi prekinuli čin sklapanja braka i postupili prema odredbi koja vrijedi za neuklonjive bračne smetnje i već bi proveli postupak sklapanja braka, tako sklopljeni brak bio bi nevaljan te na njega bi trebalo primijeniti odredbe o poništaju braka (čl. 30. ObZ).⁴⁰

Slične odredbe sadrži i *Zakonik kanonskog prava* koji o nesposobnosti osoba za davanje valjane privole govori kao o nedostatku u samoj privoli

³⁸ Usp. Mira ALINČIĆ – Dubravka HRABAR – Aleksandra KORAC GRAOVAC, *Obiteljsko pravo*, 42.

³⁹ Usp. *Isto*, 44; Vesna ČULINOVIĆ-WEYGAND, *Razvoj oblika sklapanja braka i suvremeni građanskopravni učinci vjerskog braka*, 112; Aleksandra KORAC, *Prosudbe Europskog suda za prava čovjeka o opravdanosti ograničenja prava na sklapanje braka*, 360.

⁴⁰ U ObZ-u je specifično to što je za osobe lišene poslovne sposobnosti određen put otklanjanja bračne smetnje sudskim postupkom (čl. 27/2.). Za razliku od njih, osobama koje su nesposobne za rasuđivanje takav put nije istovjetno određen ObZ-om, ako norme obiteljskog prava shvatimo kao *ius cogens*. Usp. Vesna ČULINOVIĆ-WEYGAND, *Razvoj oblika sklapanja braka i suvremeni građanskopravni učinci vjerskog braka*, 111. Navedena je tvrdnja autorice točna. Međutim, prilikom razmatranja nesposobnosti za rasuđivanje kao bračne smetnje treba uvijek voditi računa o tome da postoji privremena i trajna nesposobnost za rasuđivanje. Tako, primjerice, privremena nesposobnost za rasuđivanje uzrokovana zlorabom opojnih sredstava predstavlja neuklonjivu bračnu smetnju za koju ObZ ne propisuje sudski put otklanjanja. Međutim, razlog tome je što navedena bračna smetnja privremene prirode te prestaje sama od sebe protekom određenog vremena u kojem nupturijent ne konzumira opojna sredstva koja su ga dovela do toga da ne može shvatiti značenje svojih riječi. Osim toga, ObZ u čl. 11/2. propisuje mogućnost da nevjesta i ženik nadležnom uredu za poslove opće uprave podnesu zahtjev za utvrđivanje jesu li ispunjene pretpostavke za sklapanje braka te na taj način provedu upravnu provjeru stanja utvrđenog od strane matičara prilikom prijave namjere sklapanja braka (npr. u slučaju da matičar prilikom prijave namjere sklapanja braka utvrdi da je jedan od nupturijenata nesposoban za rasuđivanje). S druge strane, trajna nesposobnost za rasuđivanje morala bi dovesti i do lišenja poslovne sposobnosti, što bi osobama u takvoj situaciji otvorilo sudski put otklanjanja sada uklonjive bračne smetnje lišenja poslovne sposobnosti sukladno čl. 27/1. ObZ-a, naravno pod uvjetom da sud utvrdi da je ta osoba sposobna shvatiti značenje braka i obveza koje iz njega proizlaze čime se, između ostalog, provjerava i to je li ta osoba sposobna za rasuđivanje.

koja je konstitutivni dio vjerskog braka.⁴¹ Radi se o kan. 1095 koji promatra tri oblika naravne nesposobnosti psihološkog reda koje ne dopuštaju sklapanje valjanoga vjerskog braka. Prema navedenom kanonu, valjanu privolu ne mogu dati osobe koje nemaju dovoljnu sposobnost služiti se razumom, osobe koje pate od teškog manjka prosuđivanja ili psihičkih nedostataka koji priječe preuzimanje bitnih ženidbenih obveza. Kanonsko pravo navedene osobe smatra nesposobnima za davanje valjane privole te svaki od tri oblika naravne nesposobnosti čini neovisan razlog ništavosti vjerskog braka.⁴² Shodno tomu, dolazi se do zaključka da navedene osobe ne mogu sklopiti vjerski brak jer je privola za sklapanje braka jedan od konstitutivnih elemenata sklapanja vjerskog braka (uz pravnu sposobnost i propisani kanonski oblik sklapanja braka), a kan. 1057 određeno je kako privolu ne može nadomjestiti nikakva druga vlast niti je moguć oprost od davanja privole. Nedostatak bilo kojeg od navedenih konstitutivnih elemenata čini sklopljeni vjerski brak nevaljanim te otvara mogućnost pokretanja parnice za proglašenje ništavosti vjerskog braka (kann. 1671–1691). Dakle, u kanonskom sudskom postupku, ako se vjerski brak ne može ukrijepiti, doći će do proglašenja ništavosti toga braka jer se radi o nedostatku u privoli i samim time nevaljano danoj privoli koja vjerski brak čini nevaljanim.⁴³

⁴¹ Usp. Nikola ŠKALABRIN, *Ženidba. Pravno-pastoralni priručnik*, 47, 181; Emil SVAŽIĆ, *Elementi ništavnosti ženidbe: uloga župnika i pastoralnih suradnika*, 1, 223; Slavko ZEC, *Ženidbena privola i psihički život osobe. Psihološko-kanonska analiza ženidbene privole*, u: *Bogoslovska smotra*, 78 (2008.) 3, 652; Velimir BLAŽEVIĆ, *Ženidbena prava Katoličke crkve. Pravno-pastoralni priručnik*, 155, 354; Viktor NUIĆ, *Opće pravo Katoličke crkve. Priručnik uz novi Zakonik kanonskog prava*, 339–340, 357.

⁴² Vrlo slično stajalište bilo je i u rimskom pravu u kojem duševno bolesne osobe nisu mogle sklopiti valjani brak zbog toga što je za sklapanje valjanog braka bila nužna i suglasnost volja, a od duševno bolesne osobe nije se moglo očekivati da shvati značenje izjavljene volje. Usp. Ante ROMAC, *Rimsko pravo*, 107; Marijan HORVAT, *Rimsko pravo*, 133. Iz jednog fragmenta klasičnoga rimskog pravnika Pomponija proizlazi da osobe s duševnim smetnjama nemaju pravno relevantnu volju (*»furiosi nulla voluntas est«* – »duševno bolesni nema volju«). Usp. Marko PETRAK, *Rimska pravna pravila kao izvor suvremenog hrvatskog obiteljskog prava*, 621–622. *»Furor contrahi matrimonium non sinit, quia consensu opus est, sed recte contractum non impedit«*; D. 23,2,16,2 *Paulus libro trigesimo quinto ad edictum*: »Duševna bolest onemogućuje zaključenje braka jer je za to potrebna suglasnost volja, ali ne raskida ranije valjano zaključen brak.«

⁴³ Valja istaknuti da kanonsko pravo propisuje mogućnost otklanjanja pravnih posljedica nevaljanosti vjerskog braka i to kroz institut ukrepljenja vjerskog braka. Štoviše, ukrepljenje vjerskog braka ima prednost pred parnicom za proglašenjem ništavosti vjerskog braka jer je kan. 1676 propisano kako je sudac dužan upotrijebiti pastoralna sredstva da se ženidbeni drugovi, ako je moguće, privole da možda ukrijepe vjerski brak i uspostave zajednički ženidbeni život, kad god nazre ikakvu nadu u dobar ishod, a sve to prije negoli prihvati predmetnu parnicu. Usp. Nikola ŠKALABRIN, *Ženidba. Pravno-pastoralni priručnik*, 181–195, 317–320; Velimir BLAŽEVIĆ, *Ženidbena*

Mogli bismo reći kako bračna smetnja nesposobnosti za rasuđivanje uzrokuje nevaljanost braka i prema kanonskom i prema obiteljskom pravu. Ipak, postoji razlika. Prema ObZ-u, ako osoba nesposobna za rasuđivanje uspije sklopiti brak zbog previda matičara ili službenika vjerske zajednice, takav bi brak bio nevaljan te bi se na njega trebale primijeniti odredbe o poništaju braka (čl. 30. ObZ). Ističemo da poništajem brak prestaje u trenutku pravomoćnosti presude (čl. 34/2. ObZ), da je navedena presuda konstitutivne naravi, da prestaju osobna prava i dužnosti koje bračno pravo propisuje za bračne drugove te da bivši bračni drugovi mogu sklopiti novi brak.⁴⁴ Prema *Zakoniku kanonskog prava* nevaljanost vjerskog braka uvjetovana je, između ostalog, i nedostatkom privole te se takav vjerski brak može proglašiti ništavim u posebnoj parnici. U slučaju proglašenja ništavosti vjerskog braka prema kanonskom nauku, to ne znači prestanak braka, kao što znači po ObZ-u. U navedenim slučajevima brak je proglašen ništavim što upućuje na zaključak da je navedena odluka crkvenih sudova deklaratorne prirode. Dakle, deklaratornom odlukom o utvrđenju ništavosti vjerskog braka zapravo se utvrđuje da vjerski brak nikada nije ni nastao, tj. da nikada nije ni proizvodio učinke, za razliku od konstitutivne odluke o poništaju braka prema obiteljskom pravu, čiji je učinak prestanak braka, koji je doduše bio sklopljen i proizvodio pravne učinke, ali nije bio valjan.⁴⁵ Utvrđenje ništavosti vjerskog braka, prema posljedicama koje polučuje, ima više sličnosti s postupkom kojim se utvrđuje postoji li brak ili ne (čl. 25. ObZ) jer ako nije ispunjena koja od pretpostavaka za postojanje braka onda ne nastaju pravni učinci, kao što ne nastaju ni kod utvrđenja ništavosti prema *Zakoniku kanonskog prava*. Ipak, kao i kod poništaja građanskog braka, jedan od učinaka

---

pravo Katoličke crkve. Pravno-pastoralni priručnik, 157–161, 354–355; Emil SVAŽIĆ, Elementi ništavnosti ženidbe: uloga župnika i pastoralnih suradnika, 223–224; Viktor NUIĆ, *Opće pravo Katoličke crkve. Priručnik uz novi Zakonik kanonskog prava*, 357–359; Vesna ČULINOVIĆ-WEYGAND, *Razvoj oblika sklapanja braka i suvremeni građansko-pravni učinci vjerskog braka*, 110, 113, 121, 129.

⁴⁴ »Poništajem brak prestaje *ex nunc*, što znači da sve do pravomoćnosti sudske odluke on je smatran brakom, premda nevaljanim, i proizvodio je sve učinke (osobnopravne, imovinskopravne i druge naravi) kao i valjani brak«, Dubravka HRABAR, Poništaj braka – prijepori kanonskog i obiteljskopravnog pogleda, 45–46. Usp. Mira ALINČIĆ – Dubravka HRABAR – Aleksandra KORAČ GRAOVAC, *Obiteljsko pravo*, 72, 73; Mira ALINČIĆ – Ana BAKARIĆ ABRAMOVIĆ – Vladimir BELAJEC, *Obiteljski zakon. Tekst zakona s napomenama, uputama i sudskom praksom*, 36, 37; Aleksandra KORAČ, Bračne smetnje u hrvatskom zakonodavstvu – stanje i dvojbe, u: *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 45 (1995.) 4–5, 603.

⁴⁵ Usp. Dubravka HRABAR, Poništaj braka – prijepori kanonskog i obiteljskopravnog pogleda, 51–52; Alan UZELAC, Od liberalizma do katolicizma: neki aspekti pravnih odnosa između Crkve i države u Republici Hrvatskoj – novo pravno uređenje braka, 371.

proglašenja vjerskog braka ništavim je mogućnost sklapanja novog braka, ali samo za bračnog druga na čijoj strani nije postojala nesposobnost za sklapanje vjerskog braka prema kan. 1095, br. 1–3.⁴⁶

Ako brak bude sklopljen u vjerskom obliku s građanskim učincima iako postoji nesposobnost za rasuđivanje, onda postoje civilne zapreke sukladno čl. 13/1. Ugovora te su, na prvi pogled, moguća dva rješenja situacije. Građanski brak može biti poništen u redovitom sudskom parničnom postupku dok će učinci vjerskog braka, sukladno čl. 34/4. ObZ-a, ostati na snazi sve dok ne bude proveden kanonski sudski postupak proglašenja ništavosti vjerskog braka. Drugo je moguće rješenje da vjerski brak bude proglašen ništavim u kanonskom sudskom postupku, ali će u tom slučaju na snazi ostati učinci građanskog braka sve dok ne bude poništen u redovitom sudskom parničnom postupku.⁴⁷ Međutim, ovdje se ponovno može postaviti pitanje, je li vjerski brak koji je sklopljen iako je postojala nesposobnost za rasuđivanje uistinu proizveo i građanske učinke, bez obzira na to što je u konkretnom slučaju sklopljen sukladno odredbi čl. 23. ObZ-a? Kad bismo zauzeli stajalište da se odredba čl. 13/1. Ugovora (koji ima nadzakonsku snagu; čl. 134. Ustava RH) može primjenjivati izravno, došli bismo do zaključka da vjerski brak, bez obzira na to što je uz previd matičara sklopljen kao vjerski brak s građanskim učincima sukladno čl. 23. ObZ-a, ipak ne može proizvoditi građanske učinke od trenutka sklapanja zbog toga što je jedna od ugovornih strana imala civilnu zapreku nesposobnosti za rasuđivanje. Ipak, u pravnoj teoriji zauzeto je suprotno stajalište prema kojem se odredba čl. 13/1. Ugovora ne može primjenjivati izravno.⁴⁸ To znači da bi tako sklopljeni vjerski brak proizvodio građanske učinke zbog toga što je bio sklopljen sukladno odredbi čl. 23. ObZ-a, tj. u trenutku sklapanja braka nevjesta i ženik su imali potvrdu o ispunjavanju pretpostavaka za sklapanje braka koju im je, zbog svojeg previda, izdao mati-

⁴⁶ Naime, ukoliko bi crkveni sud proglasio određeni vjerski brak nevaljano sklopljenim zbog razloga nesposobnosti za sklapanje vjerskog braka prema kan. 1095, br. 1–3, zakonodavac određuje da sud u presudi, na strani bračnog druga kod kojeg postoji nesposobnost, mora dodati zabranu sklapanja novog vjerskog braka (ženidbe). Usp. PAPINSKO VIJEĆE ZA ZAKONSKE TEKSTOVE, *Dostojanstvo ženidbe. Uputa koju treba obdržavati na biskupijskim i međubiskupijskim sudovima u vođenju parnica ništavosti ženidbe*, Zagreb, 2010., čl. 251, § 1, 142–143.

⁴⁷ Usp. Mira ALINČIĆ – Dubravka HRABAR – Aleksandra KORAC GRAOVAC, *Obiteljsko pravo*, 73; Vesna ČULINOVIĆ-WEYGAND, *Razvoj oblika sklapanja braka i suvremeni građanskopravni učinci vjerskog braka*, 129, 130.

⁴⁸ Usp. Mira ALINČIĆ, *Građanski brak sklopljen prema državnim propisima i vjerskom obredu*, 648, 672; Alan UZELAC, *Od liberalizma do katolicizma: neki aspekti pravnih odnosa između Crkve i države u Republici Hrvatskoj – novo pravno uređenje braka*, 359.

čar kao nadležni državni službenik.⁴⁹ Ipak, kao što smo i prethodno naveli, mogao bi se pokrenuti postupak poništaja braka (čl. 36. ObZ), pa bi tako sklopljeni vjerski brak proizvodio građanske učinke od trenutka sklapanja sve do pravomoćnosti presude o poništaju braka (čl. 30. u vezi s čl. 27. ObZ).

1.4. Krvno srodstvo

Prema obiteljskom pravu bračna smetnja srodstva po krvi pripada skupini neuklonjivih bračnih smetnji. Navedena bračna smetnja postoji ponajprije zbog eugeničkih i moralnih razloga.⁵⁰ Obiteljski zakon u čl. 28/1. propisuje da brak ne mogu međusobno sklopiti krvni srodnici u ravnoj lozi, dok za pobočnu lozu taksativno nabroja koje su to osobe kojima nije dopušteno međusobno sklopiti brak. Pravna nemogućnost sklapanja valjanog braka određena je za sve osobe međusobno srodne u drugom stupnju srodstva pobočne loze, tj. za sestre i braću, te polusestre i polubraću. Bračna smetnja postoji za sve srodnike u trećem stupnju srodstva krvne loze i obuhvaća, na jednoj strani dijete, a na drugoj strani sestru/polusestru ili brata/polubrata majke ili oca. Naposljetku, bračna smetnja srodstva po krvi obuhvaća i srodnike četvrtog stupnja pobočne loze, tj. potomke dviju sestara, dvojice braće ili sestre i brata. Za sve srodnike ravne loze i za nabrojene srodnike pobočne loze srodstvo je neuklonjiva smetnja i razlog za poništaj braka (čl. 28. i 30. ObZ).⁵¹

⁴⁹ O odgovornosti matičara koji je izdao navedenu potvrdu i na taj način dopustio sklapanje braka, a da za to nije bila ispunjena koja od pretpostavaka za sklapanje braka vidi u: Mira ALINČIĆ – Dubravka HRABAR – Aleksandra KORAC GRAOVAC, *Obiteljsko pravo*, 57.

⁵⁰ S jedne strane, određivanjem krvnog srodstva kao bračne smetnje, zajednica želi izbjeći degeneraciju potomstva, dok s druge strane, bračna smetnja krvnog srodstva označava postojeći moral društva, odnosno stanje društvene svijesti. Usp. Ana PROKOP, *Komentar Osnovnog zakona o braku*, Zagreb, 1969., 106; Aleksandra KORAC, Bračne smetnje u hrvatskom zakonodavstvu – stanje i dvojbe, 590.

⁵¹ Zakonom o izmjenama i dopunama Obiteljskog zakona (*Narodne novine*, br. 17/04) ukinuta je mogućnost sklapanja braka između djece sestara i braće te djece polusestara i polubraće. U postojećem ObZ-u, prije spomenutih izmjena, postojala je mogućnost sklapanja braka između navedenih osoba, ali uz dopuštenje izvanparničnog suda. Naime, prije spomenutih izmjena iz 2004. godine, četvrti stupanj krvnog srodstva pobočne loze predstavljao je uklonjivu bračnu smetnju, što više nije slučaj. O bračnoj smetnji krvnog srodstva više vidi u: Mira ALINČIĆ – Dubravka HRABAR – Aleksandra KORAC GRAOVAC, *Obiteljsko pravo*, 37, 48; Mira ALINČIĆ – Ana BAKARIĆ ABRAMOVIĆ – Vladimir BELAJEC, *Obiteljski zakon. Tekst zakona s napomenama, uputama i sudskom praksom*, 32; Aleksandra KORAC, Prosudbe Europskog suda za prava čovjeka o opravdanosti ograničenja prava na sklapanje braka, 360–361; Dubravka HRABAR, Poništaj braka – prijepori kanonskog i obiteljskopravnog pogleda, 44–45.

Zapreka krvnog srodstva u kanonskom pravu u načelu je istovjetno određena kao i bračna smetnja određena ObZ-om. Opseg zapreke krvnog srodstva *Zakonik kanonskog prava* određuje u kan. 1091, prema kojemu je u ravnoj liniji krvnoga srodstva vjerski brak nevaljan u svim stupnjevima, bez granice, dok je u pobočnoj liniji vjerski brak nevaljan do četvrtog stupnja uključivo (kan. 1091, §§ 1–2).⁵² Međutim, krvno srodstvo u ravnoj lozi u svim stupnjevima te u pobočnoj lozi do drugog stupnja predstavlja zapreku božanskog prava od koje se nikada ne daje oprost jer Crkva nad time nema nikakvih ovlasti (kan. 1078, § 3).⁵³ *Zakonik kanonskog prava* propisuje da se nikad ne smije dopustiti sklapanje vjerskog braka ako postoji sumnja da su stranke krvno srodne u nekom stupnju prave linije ili u drugom stupnju pobočne linije (kan. 1091, § 4).⁵⁴ Rječnikom obiteljskog prava, navedeni stupnjevi krvnog srodstva ravne i pobočne loze predstavljaju neuklonjivu bračnu smetnju i po kanonskom pravu.⁵⁵ Razlika između uređenja kanonskog i obiteljskog prava ipak postoji jer *Zakonik kanonskog prava* omogućuje oprost od zapreke srodstva za treći i četvrti stupanj pobočne loze, dok ti stupnjevi srodstva po ObZ-u predstavljaju neuklonjivu bračnu smetnju. Dakle, treći i četvrti stupanj pobočnog srodstva zapreke su crkvenoga, a ne božanskoga prava te je zbog toga razloga moguće, pod određenim uvjetima, od njih ishoditi oprost od mjerodavne crkvene vlasti.⁵⁶

⁵² *Zakonik kanonskog prava* poznaje i zapreku tazbine (kan. 1092). O tome više vidi u: Nikola ŠKALABRIN, *Ženidba. Pravno-pastoralni priručnik*, 170–173; Velimir BLAŽEVIĆ, *Ženidbeno pravo Katoličke crkve. Pravno-pastoralni priručnik*, 142–145; Viktor NUIĆ, *Opće pravo Katoličke crkve. Priručnik uz novi Zakonik kanonskog prava*, 356.

⁵³ Usp. Nikola ŠKALABRIN, *Ženidba. Pravno-pastoralni priručnik*, 116–117, 133, 168–169; Viktor NUIĆ, *Opće pravo Katoličke crkve. Priručnik uz novi Zakonik kanonskog prava*, 356; Velimir BLAŽEVIĆ, *Ženidbeno pravo Katoličke crkve. Pravno-pastoralni priručnik*, 140; Emil SVAŽIĆ, *Elementi ništavnosti ženidbe: uloga župnika i pastoralnih suradnika*, 224.

⁵⁴ Usp. Nikola ŠKALABRIN, *Ženidba. Pravno-pastoralni priručnik*, 167–168; Velimir BLAŽEVIĆ, *Ženidbeno pravo Katoličke crkve. Pravno-pastoralni priručnik*, 140; Viktor NUIĆ, *Opće pravo Katoličke crkve. Priručnik uz novi Zakonik kanonskog prava*, 356; Vesna ČULINOVIĆ-WEYGAND, *Razvoj oblika sklapanja braka i suvremeni građanskopravni učinci vjerskog braka*, 99, 100, 108.

⁵⁵ Pravno uređenje predviđeno rimskim pravom ne razlikuje se mnogo od polazišta i uređenja kanonskog prava. Kad je u pitanju ustanova braka, rimski su pravници vrlo rano došli do zaključka da krvno srodstvo predstavlja ozbiljnu ugrozu kako za obiteljske odnose tako i za zdravlje i otpornost potomstva. Zbog toga krvno srodstvo i predstavlja bračnu smetnju koja onemogućuje sklapanje braka s točno određenom osobom (krvnim srodnikom). Tako krvni srodnici u uspravnoj liniji nisu smjeli sklopiti brak bez obzira na stupanj srodstva, dok je krvnim srodnicima pobočne linije sklapanje braka bilo zabranjeno zaključno s trećim stupnjem srodstva. Usp. Ante ROMAC, *Rimsko pravo*, 107.

⁵⁶ Usp. Viktor NUIĆ, *Opće pravo Katoličke crkve. Priručnik uz novi Zakonik kanonskog prava*, 356; Velimir BLAŽEVIĆ, *Ženidbeno pravo Katoličke crkve. Pravno-pastoralni priručnik*, 140–

Budući da odredbe kanonskog prava osobama koje su u trećem ili četvrtom stupnju pobočne loze omogućuju sklapanje vjerskog braka uz dobiveni oprost od zapreke krvnog srodstva, problem bi nastao kad bi navedene osobe željele sklopiti vjerski brak s građanskim učincima. Naime, prema odredbama ObZ-a, krvno srodstvo u trećem i četvrtom stupnju pobočne loze predstavlja neuklonjivu bračnu smetnju (čl. 28.). Sklapanje takvog braka navedenim bi osobama trebalo biti onemogućeno od strane matičara u samom postupku prijave namjere sklapanja braka. Matičar bi, uočivši postojanje neuklonjive bračne smetnje krvnog srodstva, trebao usmeno priopćiti nevjesti i ženiku da nije dopušteno sklopiti brak i o tome sastaviti bilješku u prijavi namjere sklapanja braka.⁵⁷ Nakon toga, oni bi imali mogućnost u roku od osam dana nadležnom uredu za poslove opće uprave podnijeti zahtjev za utvrđivanje ispunjavaju li pretpostavke za sklapanje braka. Naravno da takav postupak nevjeste i ženika ne bi bio svrsishodan, s obzirom da u konkretnom slučaju izvanparnični sud ne može dati dopuštenje za valjano sklapanje braka zbog postojanja neuklonjive bračne smetnje.

Ipak, navedene bi osobe mogle sklopiti vjerski brak uz dobiveni oprost od zapreke krvnog srodstva, ali tako sklopljeni vjerski brak neće imati učinke građanskog braka niti postoji mogućnost da se navedeni učinci ishode u budućnosti.⁵⁸ Bio bi to samo vjerski brak.⁵⁹ Jedino u slučaju kad bi matičar,

---

141; Vesna ČULINOVIĆ-WEYGAND, *Razvoj oblika sklapanja braka i suvremeni građansko-pravni učinci vjerskog braka*, 108, 130.

⁵⁷ U praksi bi se mogao pojaviti problem, jer postojanje neuklonjive bračne smetnje krvnog srodstva između nevjeste i ženika, za matičara nije (lako) vidljiva činjenica. To svakako zahtijeva određena pojašnjenja na legislativnoj razini obiteljskog prava, koja neće biti tako lako pronaći. Naime, »provjera svake namjere sklapanja braka za matičare bi značila Sizifov posao«. Zato se predlaže razmisliti o uvođenju javne objave namjere sklapanja braka kako bi se, barem na formalnoj razini, udovoljilo zahtjevu za valjanost braka. Usp. Dubravka HRABAR, *Marginalije uz proturječnosti i pravne praznine pojedinih obiteljskopравnih instituta*, 644.

⁵⁸ Za razliku od bračne smetnje maloljetnosti koja je, za osobe mlađe od 16 godina, privremena neuklonjiva bračna smetnja, krvno srodstvo u trećem i četvrtom stupnju pobočne loze je trajna i neuklonjiva bračna smetnja zbog čega izvanparnični sud ne bi nikad mogao odobriti sklapanje braka unatoč postojanju takve bračne smetnje.

⁵⁹ U prilog takvu stajalištu ide i odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske u predmetu posl. br. U-I-231/1990 od 16. veljače 1994. (*Narodne novine*, br. 25/94) u čijem obrazloženju Ustavni sud navodi da pravne učinke proizvodi samo brak koji je sklopljen u skladu s važećim mjerodavnim zakonskim propisom koji uređuje institut braka, a da vjenčanje po vjerskom obredu nema taj značaj i predstavlja vršenje vjerskog čina. U konkretnom slučaju, za osobe koje su sklopile samo vjerski brak ne bi nastali ni pravni učinci iz sfere nasljednog prava. Naime, bračni drug koji je sklopio samo vjerski brak s ostaviteljem ne ulazi u prvi ni drugi nasljedni red sukladno čl. 9. i 11. ZN-a. Mogućnost ostvarenja nasljednopravnih učinaka postojala bi jedino u slučaju da osoba s kojom je ostavitelj sklopio vjerski brak, uspije dokazati da su ispunjene pretpostavke iz čl. 8/2. ZN-a, tj. da

uslijed vlastitog previda, nevjesti i ženiku koji su krvni srodnici nedopuštenog stupnja srodstva izdao potvrdu o ispunjavanju pretpostavaka za sklapanje braka iz čl. 20/1. ObZ-a, navedene bi osobe bile u prilici sklopiti vjerski brak s građanskim učincima sukladno čl. 23. ObZ-a. Zbog stajališta koje je zauzeto u pravnoj teoriji, a prema kojem se odredba čl. 13/1. Ugovora ne može primjenjivati izravno,⁶⁰ tako sklopljeni vjerski brak proizvodio bi građanske učinke zbog toga što je bio sklopljen sukladno odredbi čl. 23. ObZ-a, tj. u trenutku sklapanja braka nevjesta i ženik su imali potvrdu o ispunjavanju svih pretpostavaka za sklapanje braka koju im je izdao matičar kao nadležni državni službenik.⁶¹ Ipak, tako sklopljeni brak ne bi bio valjan te bi se na njega trebale primijeniti odredbe o poništaju braka (čl. 30. u vezi s čl. 28.), što znači da bi isti proizvodio građanske učinke do pravomoćnosti presude o poništaju braka. Presuda o poništaju građanskog braka, sukladno čl. 34/4. ObZ-a, ne bi utjecala na vjerski brak čiji bi učinci ostali na snazi.

1.5. Posvojenje

Prema obiteljskom pravu bračna smetnja posvojenja pripada skupini neuklonjivih bračnih smetnji. S obzirom da posvojenjem nastaje između posvojitelja i njegovih srodnika s jedne strane, te posvojenika i njegovih potomaka s druge strane neraskidiv odnos srodstva, ObZ s pravom propisuje da se sve što je navedeno za bračnu smetnju krvnog srodstva, na odgovarajući način primjenjuje i na bračnu smetnju posvojenja (čl. 28/2. ObZ).⁶²

Zapreka zakonskog srodstva, tj. srodstva nastalog posvojenjem uređena je kan. 1094 *Zakonika kanonskog prava* na način različit od obiteljskopravnog uređenja bračne smetnje posvojenja. Prema *Zakoniku kanonskog prava* vjerski

---

ga naslijedi u svojstvu izvanbračnog druga. Vidi presudu Vrhovnog suda Republike Hrvatske, posl. br. Rev 299/2003–2.

⁶⁰ Usp. Mira ALINČIĆ, *Građanski brak sklopljen prema državnim propisima i vjerskom obredu*, 648, 672; Alan UZELAC, *Od liberalizma do katolicizma: neki aspekti pravnih odnosa između Crkve i države u Republici Hrvatskoj – novo pravno uređenje braka*, 359.

⁶¹ U konkretnom slučaju moglo bi se postaviti pitanje odgovornosti matičara koji je izdao navedenu potvrdu i na taj način dopustio sklapanje braka, a da za to nije bila ispunjena pretpostavka iz čl. 28. ObZ-a.

⁶² Smisao navedene zapreke je da se posvojenjem posvojenik u potpunosti integrira u obitelj posvojitelja i da ta zajednica poprmi što više obilježja krvnosrodničke obitelji. Usp. Dijana JAKOVAC-LOZIĆ, *Posvojenje*, Split, 2000., 143–146; Dubravka HRABAR, *Marginalije uz proturječnosti i pravne praznine pojedinih obiteljskopravnih instituta*, 643; Mira ALINČIĆ – Dubravka HRABAR – Aleksandra KORAĆ GRAOVAC, *Obiteljsko pravo*, 49–50; Mira ALINČIĆ – Ana BAKARIĆ ABRAMOVIĆ – Vladimir BELAJEC, *Obiteljski zakon. Tekst zakona s napomenama, uputama i sudskom praksom*, 32, 33.

brak ne mogu međusobno valjano sklopiti oni koji su vezani zakonskim srodstvom, nastalim iz posvojenja, u ravnoj lozi ili u drugom stupnju pobočne loze.⁶³ Navedena je zapreka ograničena na ravnu lozu, dok u pobočnoj lozi zapreka se odnosi samo na srodnike drugog stupnja, tj. predstavlja zapreku crkvenog prava za posvojenika i biološko dijete posvojitelja, kao i za posvojenju djecu međusobno. Dakle, treći i četvrti stupanj pobočne loze zakonskog srodstva nije zapreka u kanonskom pravu, pa bi između navedenih osoba bilo moguće sklopiti valjani vjerski brak.⁶⁴ Za razliku od navedenog, prema odredbama ObZ-a treći i četvrti stupanj pobočne loze zakonskog srodstva predstavljaju neuklonjivu bračnu smetnju, te između navedenih osoba ne bi bilo dopušteno sklapanje građanskog braka.⁶⁵

Budući da osobe u trećem i četvrtom stupnju pobočne loze zakonskog srodstva mogu sklopiti vjerski brak, treba istaknuti da tako sklopljeni vjerski brak neće imati učinke građanskog braka, niti postoji mogućnost da se navedeni učinci ishode u budućnosti.⁶⁶ Navedeni brak bio bi samo vjerski brak.⁶⁷

⁶³ O različitom normativnom uređenju zapreke zakonskoga srodstva prema *Zakoniku kanonskoga prava* iz 1917. (koji više nije na snazi) i *Zakoniku kanonskoga prava* iz 1983. više vidi u: Nikola ŠKALABRIN, *Ženidba. Pravno-pastoralni priručnik*, 177–178; Velimir BLAŽEVIĆ, *Ženidbeno pravo Katoličke crkve. Pravno-pastoralni priručnik*, 150.

⁶⁴ Usp. Nikola ŠKALABRIN, *Ženidba. Pravno-pastoralni priručnik*, 178; Velimir BLAŽEVIĆ, *Ženidbeno pravo Katoličke crkve. Pravno-pastoralni priručnik*, 151–152; Viktor NUIĆ, *Opće pravo Katoličke crkve. Priručnik uz novi Zakonik kanonskog prava*, 356–357; Vesna ČULINOVIĆ-WEYGAND, *Razvoj oblika sklapanja braka i suvremeni građanskopravni učinci vjerskog braka*, 109, 131.

⁶⁵ U obiteljskopravnoj literaturi mogu se pronaći izrazi sumnje u ovako restriktivno uređenje koje bi »moglo uzrokovati nepravde za pojedince«. Zato se predlaže predvidjeti mogućnost da posvojenik i zakonski mu srodnici u trećem i četvrtom stupnju pobočne loze zatraže da im sud u izvanparničnom postupku dopusti sklapanje braka ako za to postoje opravdani razlozi (kao i u slučaju uklonjivih bračnih smetnji). Usp. Aleksandra KORAC, *Prosudbe Europskog suda za prava čovjeka o opravdanosti ograničenja prava na sklapanje braka*, 360–362.

⁶⁶ Zakonsko srodstvo u trećem i četvrtom stupnju pobočne loze nastalo na temelju posvojenja trajna je i neuklonjiva bračna smetnja zbog čega izvanparnični sud ne bi nikad mogao odobriti sklapanje braka unatoč postojanju takve bračne smetnje.

⁶⁷ U prilog takvu stajalištu ide i odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske u predmetu posl. br. U-I-231/1990 od 16. veljače 1994. (*Narodne novine*, br. 25/94) u čijem obrazloženju Ustavni sud navodi da pravne učinke proizvodi samo brak koji je sklopljen u skladu s važećim mjerodavnim zakonskim propisom koji uređuje institut braka, a da vjenčanje po vjerskom obredu nema taj značaj i predstavlja vršenje vjerskog čina. U konkretnom slučaju, za osobe koje su sklopile samo vjerski brak ne bi nastali ni pravni učinci iz sfere nasljednog prava. Naime, bračni drug koji je sklopio samo vjerski brak s ostaviteljem ne ulazi u prvi ni u drugi nasljedni red sukladno čl. 9. i 11. ZN-a. Mogućnost ostvarenja nasljednopravnih učinaka postojala bi jedino u slučaju da osoba s kojom je ostavitelj sklopio vjerski brak uspije dokazati da su ispunjene pretpostavke iz čl. 8/2. ZN-a, tj. da ga naslijedi u svojstvu izvanbračnog druga. Vidi presudu Vrhovnog suda Republike Hrvatske, posl. br. Rev 299/2003–2.

Jedino u slučaju kad bi matičar, uslijed vlastitog previda, nevjesti i ženiku koji su u nedopuštenom stupnju zakonskog srodstva izdao potvrdu o ispunjavanju pretpostavaka za sklapanje braka iz čl. 20/1. ObZ-a, navedene bi osobe bile u prilici sklopiti vjerski brak s građanskim učincima sukladno čl. 23. ObZ-a. Zbog stajališta prema kojem se odredba čl. 13/1. Ugovora ne može primjenjivati izravno,⁶⁸ tako sklopljeni vjerski brak proizvodio bi građanske učinke zbog toga što je bio sklopljen sukladno odredbi čl. 23. ObZ-a, tj. u trenutku sklapanja braka nevjesta i ženik su imali potvrdu o ispunjavanju svih pretpostavaka za sklapanje braka koju im je izdao matičar kao nadležni državni službenik.⁶⁹ Ipak, tako sklopljeni brak ne bi bio valjan te bi se na njega trebale primijeniti odredbe o poništaju braka (čl. 30. u vezi s čl. 28.), što znači da bi isti proizvodio građanske učinke do pravomoćnosti presude o poništaju braka. Presuda o poništaju građanskog braka, sukladno čl. 34/4. ObZ-a, ne bi utjecala na vjerski brak čiji bi učinci ostali na snazi.

1.6. Postojanje prethodnog braka koji nije prestao

Osobama koje su već u braku obiteljsko pravo ne dopušta sklapanje novog braka ako prethodni brak nije prestao (čl. 29. ObZ). Tim pravilom štiti se načelo monogamije koje je duboko ukorijenjeno kao jedna od stečevina zapadnog kulturnog kruga i jedan od kršćanskih temelja koji je poprimio značenje univerzalnog načela obiteljskog prava zahvaljujući povijesnom širenju kršćanstva te rimsko-kanonskoj akulturaciji zapadnog svijeta.⁷⁰ Vrijednost zaštite načela monogamije očituje se u istodobnoj zaštiti još jednog važnog načela, a to je ravnopravnost bračnih drugova.⁷¹

⁶⁸ Usp. Mira ALINČIĆ, Građanski brak sklopljen prema državnim propisima i vjerskom obredu, 648, 672; Alan UZELAC, Od liberalizma do katolicizma: neki aspekti pravnih odnosa između Crkve i države u Republici Hrvatskoj – novo pravno uređenje braka, 359.

⁶⁹ U konkretnom slučaju moglo bi se postaviti pitanje odgovornosti matičara koji je izdao navedenu potvrdu i na taj način dopustio sklapanje braka, a da za to nije bila ispunjena pretpostavka iz čl. 28. ObZ-a.

⁷⁰ ObZ već u definiciji braka ističe da se radi o zakonom uređenoj životnoj zajednici (jedne žene i (jednog) muškarca (čl. 5.). Usp. Mira ALINČIĆ – Dubravka HRABAR – Aleksandra KORAC GRAOVAC, *Obiteljsko pravo*, 24, 50. O utjecaju načela monogamije na razvoj rimskog i kanonskog prava više vidi u: Ivan MILOTIĆ – Tomislav PETRINIĆ, Načelo monogamije u europskoj pravnoj tradiciji, u: *Informator: instrukciono-informativni list za ekonomska i pravna pitanja*, 60 (2012.) 6088–6089, 5–6; Marko BRATKOVIĆ, Razvrgnuće braka u rimskom, kanonskom i suvremenom obiteljskom pravu, u: *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 61 (2011.) 1, 131.

⁷¹ Usp. Aleksandra KORAC, Bračne smetnje u hrvatskom zakonodavstvu – stanje i dvojbe, 588.

Bračna smetnja trajanja prethodnog braka jednog od bračnih drugova tako se svrstava u skupinu neuklonjivih bračnih smetnji. Sklapanje braka protivno odredbi čl. 29. ObZ-a ima za posljedicu da novi brak nije valjan i da se na njega odnose propisi o poništaju braka (čl. 30. ObZ). Ipak, poništaj braka koji je sklopila osoba koja je već u braku ima svojih specifičnosti. Tako sud može odbiti tužbu za poništaj braka ako je prijašnji brak prestao do zaključenja glavne rasprave u prvostupanjskom sudskom postupku, tj. može doći do konvalidacije nevaljanog braka sudskom presudom (čl. 40. ObZ). Razlog takva zakonskog uređenja nalazi se u tome što prestankom braka otpada i bračna smetnja, tj. pravna zapreka za valjano sklapanje novog braka (čl. 34. ObZ).⁷²

Kršćanstvo je od samih početaka čvrsto zastupalo načelo monogamije što je istaknuto već u *Novome zavjetu* (Mt 19,3-12; Mk 10,2-12.). Tako je i sveti Augustin, veliki crkveni naučitelj, već početkom V. stoljeća utvrdio da je zabranjeno dovesti novu suprugu dokle god je prva još uvijek živa.⁷³

Za sadašnje uređenje tog pitanja relevantan je *Zakonik kanonskog prava* koji poznaje zapreku ženidbene veze. Zapreka ženidbene veze postoji ako je osoba vezana ženidbenom vezom prijašnjeg braka, pa makar isti bio i neizvršen (kan. 1085, § 1).⁷⁴ Budući da je ženidbena veza zapreka božanskog prava, ona predstavlja neuklonjivu zapreku za osobe koje žele sklopiti novi vjerski brak u Crkvi. Navedena je zapreka neuklonjiva za širok krug osoba. Prije svega, neuklonjiva je za osobe krštene u Katoličkoj crkvi, zatim za osobe koje su u nju primljene nakon krštenja, ali i za nekrštene osobe koje su sklopile brak u građanskom obliku. Dakle, ako su nekrštene osobe sklopile brak u građanskom obliku, takav brak je zakonit prema odredbama kanonskog prava pa u tom slučaju postoji zapreka za sklapanje vjerskog braka s nekom drugom

⁷² Usp. Mira ALINČIĆ – Dubravka HRABAR – Aleksandra KORAC GRAOVAC, *Obiteljsko pravo*, 37, 50, 76; Dubravka HRABAR, Poništaj braka – prijepori kanonskog i obiteljsko-pravnog pogleda, 44; Aleksandra KORAC, Bračne smetnje u hrvatskom zakonodavstvu – stanje i dvojbe, 588; Mira ALINČIĆ – Ana BAKARIĆ ABRAMOVIĆ – Vladimir BELAJEC, *Obiteljski zakon. Tekst zakona s napomenama, uputama i sudskom praksom*, 40, 41.

⁷³ Usp. Ivan MILOTIĆ – Tomislav PETRINIĆ, Načelo monogamije u europskoj pravnoj tradiciji, 6.

⁷⁴ Neizvršen je onaj vjerski brak koji je doduše valjano sklopljen, ali bračni drugovi nisu izvršili bračni čin po sebi prikladan za rađanje djece kojim ženidbeni drugovi postaju jedno tijelo (kan. 1061, § 1.). O tome više vidi u: Nikola ŠKALABRIN, Postupak za oprost od tvrde a neizvršene ženidbe, u: Josip ŠALKOVIĆ (ur.), *Posebni sudski postupci i postupanja*, Zbornik radova međunarodnog znanstvenog simpozija crkvenih pravnika u Lovranu, Zagreb, 2010., 57–89; Nikola ŠKALABRIN, *Ženidba. Pravno-pastoralni priručnik*, 65; Velimir BLAŽEVIĆ, *Ženidbeno pravo Katoličke crkve. Pravno-pastoralni priručnik*, 38–39; Viktor NUIĆ, *Opće pravo Katoličke crkve. Priručnik uz novi Zakonik kanonskog prava*, 342.

osobom.⁷⁵ Zapreka ženidbene veze postoji ili traje dok traje ženidbena veza. Zapreka nestaje smrću jednog od bračnih drugova, a u nekim slučajevima se može ukloniti razrješenjem ženidbene veze od strane mjerodavne crkvene vlasti prema odredbama kanonskoga prava (oprostom rimskog prvosvećenika od neizvršene ženidbe, kan. 1142; pavlovskom povlasticom, kan. 1143; vlašću rimskog prvosvećenika kann. 1148–1149). Ako vjerski brak bude zakonito razriješen na jedan od prethodno navedenih načina, pravni učinak razrješenja je mogućnost (ponovnog) sklapanja vjerskog braka prema propisima kanonskog prava.⁷⁶

Ako usporedimo odredbe obiteljskog i kanonskog prava, dolazimo do zaključka da postojanje prethodnog braka predstavlja bračnu smetnju određenu ObZ-om, jednako kao i zapreku kanonskog prava. Dokle god traje brak jednostavno nije dopušteno sklopiti drugi brak ni po odredbama ObZ-a ni po odredbama *Zakonika kanonskog prava*.⁷⁷ Međutim, prestankom braka otklonjena je bračna smetnja te je po odredbama ObZ-a i *Zakonika kanonskog prava* moguće sklopiti novi brak. Shodno tome, ako dođe do smrti jednog od bračnih drugova, brak prestaje kako po odredbama ObZ-a tako i po odredbama *Zakonika kanonskog prava*.⁷⁸

⁷⁵ O tome više vidi u: Nikola ŠKALABRIN, *Ženidba. Pravno-pastoralni priručnik*, 139–143; Velimir BLAŽEVIĆ, *Ženidbena prava Katoličke crkve. Pravno-pastoralni priručnik*, 109–11; Viktor NUIĆ, *Opće pravo Katoličke crkve. Priručnik uz novi Zakonik kanonskog prava*, 352–353; Vesna ČULINOVIĆ-WEYGAND, *Razvoj oblika sklapanja braka i suvremeni građansko-pravni učinci vjerskog braka*, 101–104.

⁷⁶ Usp. Nikola ŠKALABRIN, *Ženidba. Pravno-pastoralni priručnik*, 297–31; Velimir BLAŽEVIĆ, *Ženidbena prava Katoličke crkve. Pravno-pastoralni priručnik*, 313–339; Viktor NUIĆ, *Opće pravo Katoličke crkve. Priručnik uz novi Zakonik kanonskog prava*, 375–379; Velimir BLAŽEVIĆ, Razrješavanje ženidbe apostolskom povlasticom, u: *Vrhbosnensia*, 15 (2011.) 1, 129–141; Nikola ŠKALABRIN, Postupak za oprost od tvrde a neizvršene ženidbe, 57–89; Nikola ŠKALABRIN, Razrješenje nesakramentalnih ženidaba u prilog vjere, u: Nikola ŠKALABRIN (ur.), *Franjo Herman i Kodeks iz 1917. Suum cuique tribuere*, Zbornik radova, Đakovo, 2008., 311–352; Vesna ČULINOVIĆ-WEYGAND, *Razvoj oblika sklapanja braka i suvremeni građansko-pravni učinci vjerskog braka*, 102; Ivan MILOTIĆ – Tomislav PETRINIĆ, Načelo monogamije u europskoj pravnoj tradiciji, 6.

⁷⁷ Vrlo slično uređenje pronalazimo i u rimskom pravu u kojem je monogamni karakter braka bio izrazito istaknut. Postojeći brak smatrao se apsolutnom bračnom smetnjom, što znači da rimsko bračno pravo propisuje da brak ne mogu sklopiti muškarac ili žena koji su još uvijek u braku s nekom drugom osobom. Iz reskripta careva Dioklecijana i Maksimilijana iz 285. godine proizlazi da »nitko ne može imati dvije supruge, što je opće poznato, a po pretorskom ediktu muškarci koji to zanemare poimaju se kao nečasni«, Ivan MILOTIĆ – Tomislav PETRINIĆ, Načelo monogamije u europskoj pravnoj tradiciji, 5. Usp. Bertold EISNER – Marijan HORVAT, *Rimsko pravo*, Zagreb, 1948., 148.

⁷⁸ Između kanonskog i civilnog prava postoje razlike u poimanju instituta proglašenja nestaloga bračnog druga umrlim. Prema kanonskom pravu, nerazrješivost čini apsolutnim ženidbeni vez, koji traje cijeli život i ne može se prekinuti, osim prestati smrću

Prema odredbama ObZ-a, brak prestaje u trenutku pravomoćnosti presude o poništaju braka, a jedan od pravnih učinaka je taj da je moguće sklopiti novi brak.⁷⁹ *Zakonik kanonskog prava* propisuje da bračna smetnja postojanja braka prestaje i utvrđenjem ništavosti braka. Za razliku od poništaja građanskog braka (konstitutivnom odlukom civilnog suda), u slučaju proglašenja ništavosti vjerskog braka, ne radi se o prestanku braka, već o proglašenju njegove ništavosti (deklaratornom odlukom crkvenog suda).⁸⁰ Dakle, deklaratornom odlukom o utvrđenju ništavosti vjerskog braka zapravo se utvrđuje da vjerski brak nikada nije ni nastao, tj. da nikada nije ni proizvodio učinke, za razliku od konstitutivne odluke o poništaju braka prema obiteljskom pravu, čiji je učinak prestanak braka, koji je doduše bio sklopljen i proizvodio pravne učinke, ali nije bio valjan.⁸¹ Takvo utvrđenje ništavosti, prema posljedicama koje polučuje, ima više sličnosti s postupkom kojim se utvrđuje postoji li brak ili ne (čl. 25. ObZ), jer ako nije ispunjena koja od pretpostavaka za postojanje braka onda ne nastaju pravni učinci, kao što ne nastaju ni kod utvrđenja ništavosti prema *Zakoniku kanonskog prava*. Ipak, kao i kod poništaja građanskog braka, jedan od učinaka proglašenja vjerskog braka ništavim jest mogućnost sklapanja novog braka, jer se smatra da se radi o nepostojećem vjerskom braku.⁸²

Ono što razlikuje obiteljsko od kanonskog prava jest poimanje instituta razvoda braka. Prema ObZ-u, razvod braka predstavlja jedan od načina prestanka braka (čl. 34.) pa bračni drugovi koji su sklopili vjerski brak s

---

jednoga od bračnih drugova. Odluka o proglašenju smrti bračnog druga temelji se na pretpostavci koja je *praesumptio hominis*, a ne *praesumptio iuris*, odnosno navedena odluka ne mijenja objektivnu stvarnost. Valjanost vjerskog braka ne ovisi o izjavi o pretpostavljenoj smrti nestaloga bračnog druga, nego o činjenici smrti koja se dogodila prije sklapanja novoga vjerskog braka. Dakle, ako bi nestali bračni drug, kojega se smatra umrlim, bio živ, tada bi drugi sklopljeni vjerski brak, premda sklopljen u propisanu kanonskom obliku bio ništavan prema odredbi kan. 1085, § 1. O tome više vidi u: Klara ČAVAR, Postupak u pretpostavljenoj smrti ženidbenog druga, u: Josip ŠALKOVIĆ (ur.), *Posebni sudski postupci i postupanja*, 91–101; Nikola ŠKALABRIN, Postupak u pretpostavljenoj smrti ženidbenog druga, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, 46 (1993.) 7–8, 125–128.

⁷⁹ Učinak presude o poništaju braka je konstitutivan jer pravne posljedice prestanka braka djeluju *ex nunc*, odnosno od dana kad nastupe pravne posljedice pravomoćne presude. Usp. Aleksandra KORAC, Bračne smetnje u hrvatskom zakonodavstvu – stanje i dvojbe, 603.

⁸⁰ Proglašenje ništavosti ženidbe samo je deklaratorni čin da ženidbena veza nikada nije ni bila uspostavljena i da ženidba nije ni postojala. Usp. Marko BRATKOVIĆ, Razvrgnuće braka u rimskom, kanonskom i suvremenom obiteljskom pravu, 127; Dubravka HRABAR, Poništaj braka – prijepori kanonskog i obiteljskopravnog pogleda, 51–52.

⁸¹ Usp. Alan UZELAC, Od liberalizma do katolicizma: neki aspekti pravnih odnosa između Crkve i države u Republici Hrvatskoj – novo pravno uređenje braka, 371.

⁸² Usp. Vesna ČULINOVIĆ-WĘYGAND, *Razvoj oblika sklapanja braka i suvremeni građansko-pravni učinci vjerskog braka*, 132, 136.

građanskim učincima brak mogu i razvesti. U brakorazvodnom postupku tužba ili sporazumni zahtjev za razvod braka neće moći biti odbijeni samo zato što je brak bio sklopljen kao vjerski s građanskim učincima. Trenutkom pravomoćnosti presude o razvodu braka smetnja postojanja prethodnog braka po odredbama ObZ-a prestaje dok kod kanonskog prava to nije slučaj. Kanonsko pravo vjerski brak smatra nerazrješivim te ono ne poznaje institut razvoda braka jer je isti protivan shvaćanju o jednosti i nerazrješivosti (*unitas et indissolubilitas*) katoličkog braka.⁸³ Načelo apsolutne nerazrješivosti tvrde i izvršene ženidbe eksplicitno je artikulirano u kan. 1141 *Zakonika kanonskog prava*. Tvrda i izvršena ženidba (*matrimonium ratum et consummatum*) ne može se, naime, razriješiti nijednom ljudskom vlašću, a ni zbog kakva razloga, osim smrću.⁸⁴

Iz navedenog proizlazi da prema odredbama ObZ-a brak prestaje razvodom te od tog trenutka više ne postoji bračna smetnja prethodnog braka, odnosno dopušteno je sklopiti novi brak. Za razliku od obiteljskopravnog uređenja, prema odredbama *Zakonika kanonskog prava* vjerski brak, nakon razvoda, i dalje postoji te predstavlja zapreku sklapanju novog braka. Na takav nas zaključak, pored odredaba kanonskog prava, upućuje i odredba čl. 34/4. ObZ-a kojom je propisano da prestanak braka razvodom ne utječe na obveze bračnih drugova koje proizlaze iz propisa vjerske zajednice pred kojom je brak sklopljen. U konkretnom slučaju, bračni bi drugovi bili u mogućnosti sklopiti novi vjerski brak s građanskim učincima jedino da su, pored razvoda građanskog braka sukladno odredbama ObZ-a, uspjeli ishoditi i razrješenje braka sukladno

⁸³ »Katolička crkva će reći da zaštitu obitelji, njezin rast i stabilnost osigurava prije svega nerazrješivost braka ili ženidbene veze«, Velimir BLAŽEVIĆ, *Ženidbeno pravo Katoličke crkve. Pravno-pastoralni priručnik*, 309. Usp. i Emil SVAŽIĆ, *Elementi ništavnosti ženidbe: uloga župnika i pastoralnih suradnika*, 223, 230; Marijan JURČEVIĆ, *Biblijsko-teološki temelj nerazrješivosti ženidbe*, u: *Riječki teološki časopis*, 16 (2008.) 1, 160; Nikola ŠKALABRIN, *Ženidba. Pravno-pastoralni priručnik*, 293; Viktor NUIĆ, *Opće pravo Katoličke crkve. Priručnik uz novi Zakonik kanonskog prava*, 339; Velimir BLAŽEVIĆ, *Razrješavanje ženidbe apostolskom povlasticom*, 129. »Kao bitna novost u kršćanskom shvaćanju ženidbe u usporedbi sa svjetovnim pravom je shvaćanje da se ona ne može smatrati samo ugovorom između ženidbenih partnera, koji se uslijed stanovitih razloga može opet raskinuti, nego kao sveza koja se temelji na božanskom uređenju, koja svoju nerazrješivost stječe iz one uzvišene stvarnosti što je Augustin naziva *sacramentum* te vidi ostvarenu u udjelu bračnih drugova u onom jedinstvu koje povezuje Krista i njegovu Crkvu«, Hubert JEDIN, *Velika povijest Crkve*, II, Zagreb, 1995., 381–382.

⁸⁴ Usp. Nikola ŠKALABRIN, *Postupak za oprost od tvrde a neizvršene ženidbe*, u: Josip ŠALKOVIĆ (ur.), *Posebni sudski postupci i postupanja*, 57–89; Nikola ŠKALABRIN, *Ženidba. Pravno-pastoralni priručnik*, 65; Velimir BLAŽEVIĆ, *Ženidbeno pravo Katoličke crkve. Pravno-pastoralni priručnik*, 38–39; Viktor NUIĆ, *Opće pravo Katoličke crkve. Priručnik uz novi Zakonik kanonskog prava*, 342; Marko BRATKOVIĆ, *Razvrnuće braka u rimskom, kanonskom i suvremenom obiteljskom pravu*, 126–137.

odredbama kanonskog prava (oprostom rimskog prvosvećenika od neizvršene ženidbe,⁸⁵ vlašću rimskog prvosvećenika,⁸⁶ ili pavlovskom povlasticom⁸⁷).

Na kraju izlaganja o bračnim smetnjama obiteljskog prava, njihovom poimanju u svijetlu kanonskog prava te posljedicama koje polučuju u sferi obiteljskog, odnosno kanonskog prava, treba istaknuti kako *Zakonik kanonskog prava* sadrži i brojne druge zapreke za sklapanje vjerskog braka (npr. zapreka spolne nemoći, zapreka različitosti vjere, zapreka svetih redova, zapreka javnog doživotnog zavjeta čistoće u redovničkoj ustanovi itd.).⁸⁸ Budući da ObZ navedene zapreke jednostavno ne poznaje, one su relevantne samo za sklapanje vjerskog braka, tj. nemaju nikakva upliva na valjano sklapanje građanskog braka, pa zbog toga razloga nisu bile predmetom razmatranja u ovome radu.

Zaključak

Pitanje pretpostavaka za valjano sklapanje građanskog braka, odnosno bračnih smetnji regulirano je odredbama ObZ-a. Tako ObZ propisuje koje su to bračne smetnje koje sprečavaju sklapanje valjanog građanskog braka, mogu li se navedene bračne smetnje i na koji način otkloniti te koje su posljedice postojanja bračnih smetnji u trenutku sklapanja građanskog braka. Za razliku od navedenoga, u sferi kanonskog prava *Zakonik kanonskog prava* je mjerodavni akt kojim se uređuju pitanja vezana uz ženidbene zapreke, tj. zapreke za sklapanje vjerskog (katoličkog) braka. Njime se također uređuju pitanja vezana uz pribavljanje oprosta od pojedinih ženidbenih zapreka te posljedice sklapanja

⁸⁵ Usp. Nikola ŠKALABRIN, *Ženidba. Pravno-pastoralni priručnik*, 297–300; Velimir BLAŽEVIĆ, *Ženidbeno pravo Katoličke crkve. Pravno-pastoralni priručnik*, 313–317; Viktor NUIĆ, *Opće pravo Katoličke crkve. Priručnik uz novi Zakonik kanonskog prava*, 375–376.

⁸⁶ Usp. Nikola ŠKALABRIN, *Ženidba. Pravno-pastoralni priručnik*, 305–308; Velimir BLAŽEVIĆ, *Ženidbeno pravo Katoličke crkve. Pravno-pastoralni priručnik*, 328–331; Viktor NUIĆ, *Opće pravo Katoličke crkve. Priručnik uz novi Zakonik kanonskog prava*, 377–378; Marko BRATKOVIĆ, *Razvrgnuće braka u rimskom, kanonskom i suvremenom obiteljskom pravu*, 128–130; Jure BRKAN, *Novo u ženidbenom pravu*, u: *Bogoslovska smotra*, 54 (1984.) 2–3, 316.

⁸⁷ Usp. Nikola ŠKALABRIN, *Ženidba. Pravno-pastoralni priručnik*, 293, 300–304; Velimir BLAŽEVIĆ, *Ženidbeno pravo Katoličke crkve. Pravno-pastoralni priručnik*, 318–331; Viktor NUIĆ, *Opće pravo Katoličke crkve. Priručnik uz novi Zakonik kanonskog prava*, 376–37; Marko BRATKOVIĆ, *Razvrgnuće braka u rimskom, kanonskom i suvremenom obiteljskom pravu*, 130; Jure BRKAN, *Novo u ženidbenom pravu*, 316.

⁸⁸ O zaprekama za sklapanje vjerskog braka više vidi u: Nikola ŠKALABRIN, *Ženidba. Pravno-pastoralni priručnik*, 133–180; Velimir BLAŽEVIĆ, *Ženidbeno pravo Katoličke crkve. Pravno-pastoralni priručnik*, 97–153, 293, 300–304; 318–331; Viktor NUIĆ, *Opće pravo Katoličke crkve. Priručnik uz novi Zakonik kanonskog prava*, 351–357; Vesna ČULINOVIĆ-WEYGAND, *Razvoj oblika sklapanja braka i suvremeni građanskopravni učinci vjerskog braka*, 98–109.

vjerskog braka unatoč postojanju pojedinih zapreka. U radu smo nastojali prikazati u kakvu međusobnom odnosu stoje odredbe ObZ-a kojima se uređuju pitanja bračnih smetnji i odredbe *Zakonika kanonskog prava* kojima se uređuju zapreke za sklapanje vjerskog braka koje su po svojem sadržaju slične spomenutim bračnim smetnjama obiteljskog prava. Dalo bi se zaključiti da između ObZ-a i *Zakonika kanonskog prava* postoji određena analogija jer, primjerice, oba pravna akta navode maloljetnost, nesposobnost za rasuđivanje, krvno i zakonsko srodstvo te postojanje prethodnog braka kao okolnosti koje sprečavaju sklapanje valjanog braka. Sve navedene bračne smetnje koje su zajedničke kanonskom i suvremenom obiteljskom pravu, u nešto izmijenjenom obliku bile su poznate i u rimskom pravu. Poveznicu između triju navedenih pravnih sustava vidimo u kršćanstvu koje je u jednom razdoblju bilo prevladavajuća religija u rimskoj državi (u Republici Hrvatskoj ono je to i danas⁸⁹), sa snažnim utjecajem na razvoj rimskog prava, a utjecaj rimskog prava na hrvatski pravni sustav je neupitan i vidljiv u svim segmentima, pa tako i u području obiteljskog prava.⁹⁰ Isto tako, međudodnos kanonskog prava i hrvatskog obiteljskog prava vidljiv je upravo u segmentu bračnog prava, točnije u dijelu obiteljskog prava koji uređuje sklapanje vjerskog braka s građanskim učincima. Dakle, nakon provedenih analiza suvremenoga obiteljskog prava s kanonskim u dijelovima koji se tiču bračnih smetnji mogli bismo zaključiti da je na postojeću formu i sadržaj bračnih smetnji utjecalo kanonsko pravo. Ipak, usprkos svemu navedenom, ne treba zanemariti činjenicu da na područjima obiteljskog i kanonskog prava postoje i određene nepodudarnosti u načinu te sadržaju uređenja bračnih smetnji, odnosno ženidbenih zapreka, pa i u pravnim posljedicama koje iste proizvode.⁹¹

Pitanje koje nam je u radu posebno zaokupilo pažnju jest pitanje nastanka odnosno nenastanka građanskih učinaka braka u slučajevima kad je, uz previd matičara, isti bio sklopljen kao vjerski brak s građanskim učincima. Naime,

⁸⁹ Usp. Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, Popis stanovništva prema narodnosti i vjeri (8. XI. 2013.), u: http://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/htm/H01_01_12/H01_01_12.html (15. XI. 2014.).

⁹⁰ O bračnom pravu u hrvatskoj pravnoj povijesti ugledni autori navode: »Stoga se u prikazima pravne prošlosti općenito podvlači utjecaj i značenje rimskog prava koje je, preko kanonskog prava, postalo podlogom kasnijih kodifikacija«, Mira ALINČIĆ – Ana BAKARIĆ ABRAMOVIĆ – Dubravka HRABAR, *Obiteljsko pravo*, 32.

⁹¹ Treba istaknuti i to da *Zakonik kanonskog prava* sadrži i brojne druge zapreke za sklapanje vjerskog braka koje ObZ jednostavno ne poznaje, odnosno kojima ObZ ne daje snagu bračnih smetnji. Čak i u tom pogledu postoje sličnosti i s rimskim pravom koje je u jednom razdoblju poznavalo čak dvanaest bračnih smetnji od kojih su mnoge nepoznate današnjem obiteljskom pravu.

postoji dvojba je li u navedenim slučajevima građanski učinci takva braka uopće nastaju, što, smatramo, ovisi o poimanju je li uopće moguće izravno primijeniti odredbu čl. 13/1. Ugovora ili to ipak nije moguće učiniti izravno.

Kad govorimo o sklapanju vjerskog braka s građanskim učincima, karakteristično je to što je država provođenje samog čina sklapanja braka povjerila službenicima vjerskih zajednica s kojima o tome ima uređene pravne odnose, tako i Katoličkoj crkvi, te što u jednoj ceremoniji nastaje kanonska ženidba i građanski brak. Kod takva sklapanja braka ne postoji striktna odvojenost odredaba koje reguliraju područje obiteljskog prava od odredaba koje reguliraju područje kanonskog prava, kao što je to bio slučaj sa sklapanjem građanskog, odnosno vjerskog braka. Kod sklapanja vjerskog braka s građanskim učincima postoji određena interakcija između ObZ-a i Ugovora, s obzirom na to da i jedan i drugi reguliraju pitanja vezana uz vjerski brak s građanskim učincima. Stoga se s pravom postavlja pitanje treba li primijeniti odredbe ObZ-a o poništaju braka ili odredbu čl. 13/1. Ugovora, u slučaju kad nevjesta i ženik na čijoj strani postoje bračne smetnje, tj. civilne zapreke, uz previd matičara, uspiju sklopiti vjerski brak s građanskim učincima sukladno čl. 23. ObZ-a. Kad bismo zauzeli stajalište, kao i neki naši ugledni autori, da se spomenuta odredba čl. 13/1. Ugovora ne može izravno primjenjivati,⁹² onda bi se konkretna situacija rješavala primjenom odredaba o poništaju građanskog braka sukladno odredbi čl. 30. ObZ-a. U tom bi slučaju pravni učinci građanskog braka prestali dok bi učinci vjerskog braka i dalje postojali, na što nas upućuje i odredba čl. 34/4. ObZ-a. Ako bismo pak zauzeli stajalište da se spomenuta odredba čl. 13/1. Ugovora može izravno primjenjivati, onda bismo doveli u pitanje opstojnost instituta poništaja braka u situacijama kad je vjerski brak s građanskim učincima bio sklopljen usprkos postojanju bračnih smetnji, tj. civilnih zapreka. Shodno tome, moglo bi se postaviti pitanje ima li mjesta razmišljanju prema kojem vjerski brak, bez obzira na to što je uz previd matičara sklopljen kao vjerski brak s građanskim učincima sukladno čl. 23. ObZ-a, ipak ne može proizvoditi građanske učinke zbog toga što su ugovorne strane imale neku od civilnih zapreka. Ako građanski učinci tako sklopljenog braka nisu niti nastali, onda nema potrebe za primjenom odredaba o poništaju građanskog braka.

Sve to upućuje na potrebu zauzimanja jedinstvenog stajališta glede (načina) primjene odredaba Ugovora i njezinih učinaka na primjenu odredaba

⁹² Usp. Mira ALINČIĆ, Građanski brak sklopljen prema državnim propisima i vjerskom obredu, 648, 672; Alan UZELAC, Od liberalizma do katolicizma: neki aspekti pravnih odnosa između Crkve i države u Republici Hrvatskoj – novo pravno uređenje braka, 359.

zakonskih izvora prava (ObZ-a), a sve s ciljem postizanja većeg stupnja pravne sigurnosti i ostvarenja načela vladavine prava kao jedne od najviših vrednota ustavnog poretka Republike Hrvatske. Vjerujemo da bi se u tom smislu trebalo opredijeliti za stajalište koje je već zauzeto u našoj pravnoj teoriji, a prema kojem se odredba čl. 13/1. Ugovora ne može primjenjivati izravno, sa svim pravnim posljedicama koje takvo stajalište za sobom nosi, a koje smo u radu podrobno prikazali.

Summary

OBSTACLES FOR MARRIAGE IN LIGHT OF THE FAMILY AND CANON LAW

Ivan ŠIMOVIĆ

Faculty of Law, University of Zagreb
Trg maršala Tita 3, HR – 10 000 Zagreb
ivan.simovic@pravo.hr

Republic of Croatia is a secular state in which all religious communities are equal in front of the law and separated from the state, although there is a special connection between the Catholic Church and the state that is evident even today. This connection is most evident when it comes to the institution of marriage and presuppositions that are needed in order to enter into marriage, i.e. obstacles for marriage that disqualify one from being able to enter into marriage. Namely, by signing contract with the Holy Sea, Republic of Croatia has given some of its authority and responsibilities concerning lawful formation of marriage to the Catholic Church. This, of course, concerns only religious marriages that have civil effects, and its specificity is that both canonical and civil marriages are formed in one ceremony. In this article the author tried to show what the mutual relationship between articles of the Family Law is, which regulate those issues that have to do with obstacles for marriage, and the articles of the Code of Canon Law, which regulate impediments for entering into religious marriage that are in terms of their content, similar to obstacles for marriage defined in the family law. Some of the obstacles for marriage present in the contemporary family law are already, although in a slightly different form, present in the canon law and even in the Roman law, as one of the oldest known legal systems. The connection between these three legal systems is to be found in Christianity that was, during one period, the dominating religion in the Roman state. All of this points toward co-relationship between the canon law and the Croatian family

law, which is evident in that part of both laws that regulate entering into religious marriage with civil effects.

Keywords: marriage, matrimony, religious marriage with civil effects, obstacles for marriage, impediments for marriage, Contracts between the Holy See and the Republic of Croatia on Legal Issues.